

KÜTÜPHANE

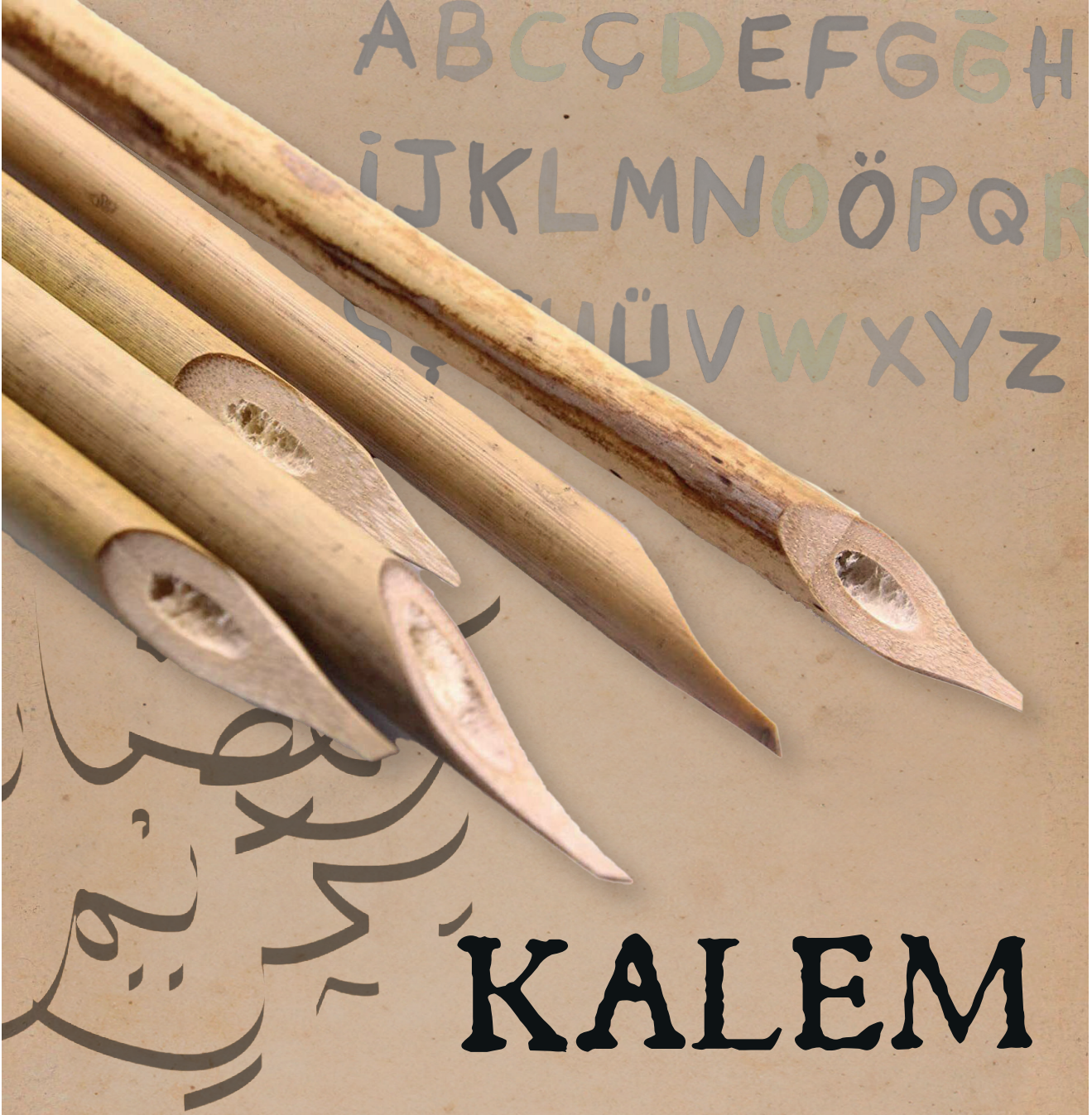
bülteni

OCAK-ŞUBAT'24 | SAYI: 4

FATİH
SULTAN
MEHMET
VAKIF ÜNİVERSİTESİ

KÜTÜPHANE ve
DOKÜMANTASYON
DAİRE BAŞKANLIĞI

KALEM

01

Kapak Konusu:
KALEM

12

İstanbul'da
Bir Semt: VEFA

14

Ögr. Gör.
Betül Bilgin ile
SÖYLEŞİ

24

Cumhuriyet'i
Giydirmek
KÜLTÜR ve SANAT

FATİHİN KÜTÜPHANESİNİ
ÖĞRENCİLERİN HİZMETİNDE!
Fatih Merkez Kütüphane

KÜTÜPHANE

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı olarak Ekim 2023 tarihi itibarıyla "Kütüphane Bülteni" mizi yayımlamaya başlamış bulunmaktayız. Elektronik olarak web sayfamızda yayımlanan bültenimiz toplam 9 bölümden oluşmaktadır. "Kapak Konusu", "İstanbul", "Söyleşi", "Kitap Tahlili", "Yazar Köşesi", "Kültür ve Sanat", "Bilim ve Teknoloji", "Kütüphane Tanıtımı" ve "Biliyor Musunuz?" başlıkları altında her sayıda farklı içerikler ile sizlerle buluşmanın heyecanı ve mutluluğu içerisindeyiz.

Her sayımızda farklı bir konuyu ele aldığımız bültenimizde bu ay "Kapak Konusu" olarak "Kalem" teriminin tanımı ve tarihçesine yer verdik. Yazının icadı ile farklı şekillerde hayatımıza giren ve bilginin kaydedicisi olan "Kalem" konusu çerçevesinde bültenimizi hazırlayarak sizlere sunmuş bulunmaktayız.

Bu sayımızda emeği geçen herkese teşekkür eder, keyifli okumalar dileriz.

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

KÜTÜPHANE bülteni

OCAK-ŞUBAT'24 | SAYI: 4

Editör

Tahsin Yıldırım

Metin Yazarları

Bahar Avcı
Beyza Nur Ataer
Fatma Sümeyra Koray
Kübra Ay
Tahsin Yıldırım

Redaksiyon

Asude Tavus
Emrah Karabulut
Hacer Güleç
Özge Ülkü Fakioğlu
Tuğba Sevil

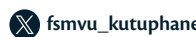
Katkıda Bulunanlar

Arzu Ulaş
Gülizar Uludağ
Nektel Demir
Şeyma Güzeldal

KÜTÜPHANE ve
DOKÜMANTASYON
DAİRE BAŞKANLIĞI

kutuphane.fsm.edu.tr
library@fsm.edu.tr

fsmvu_kutuphane

Fsmvlibrary

fsmvukutuphane

01 KAPAK KONUSU
KALEM

İSTANBUL
vefa 12

14 SÖYLEŞİ
Kalem ile Fırçanın
Peşinde Bir Sohbet
Öğr. Gör. Betül Bilgin

KİTAP TAHLİLİ
Altıncı Parmak
Muhittin Şimşek

22

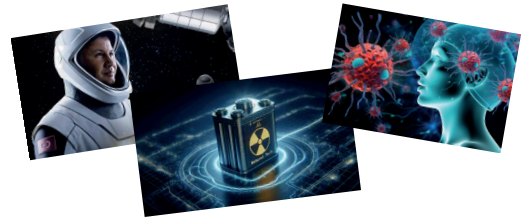
23 YAZAR KÖŞESİ
**Kemal
Tahir**

CUMHURİYET'İ
GIYDIRMEK

24

26 BİLİM ve
TEKNOLOJİ
DÜNYADAN
BÜLTENİMİZE
YANSIYANLAR

KÜTÜPHANE
TANITIMI

FATİH MERKEZ
KÜTÜPHANESİ

27

29 BİLİYOR
MUSUNUZ?
CAMBRIDGE
JOURNALS
ONLINE (CJO)

CAMBRIDGE
UNIVERSITY PRESS & ASSESSMENT

KAPAK KONUSU

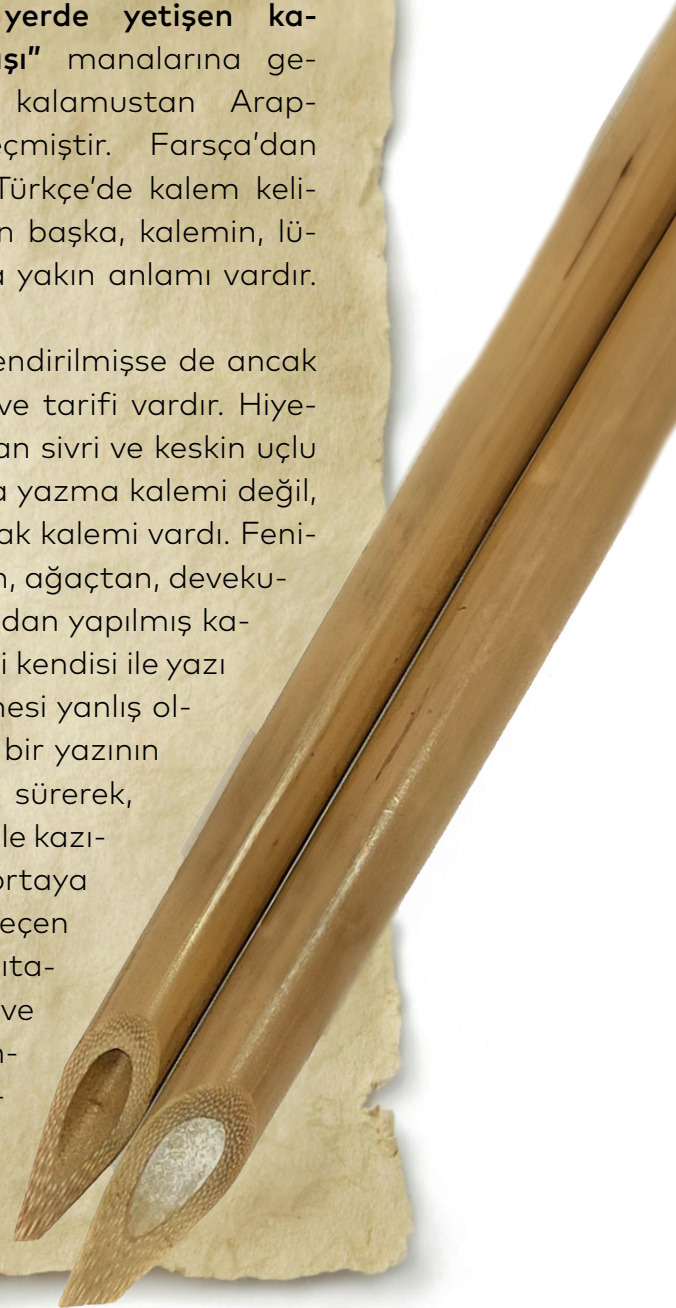
O, Kalemle Yazmayı Öğretendir (Alak, 4)

KALEM

Tahsin Yıldırım

Kalem Yunanca'da "sulak yerde yetişen kamış, hasır otu, Hint kamışı" manalarına gelen kalamos ile Latince kalamustan Arapça'ya ve oradan Türkçe'ye geçmiştir. Farsça'dan geçen **kilk** ve **hame** kelimeleri de Türkçe'de kalem kelimesi yerine kullanılmıştır. Bunlardan başka, kalemin, lügat, ıstılah, hakikat ve mecazi kırka yakın anlamı vardır.

Kalemin icadı yazının icadına tarihlendirilmişse de ancak yazı gibi kaleminde birçok manası ve tarifi vardır. Hiyeroglif yazısında kalem, hakk aleti olan sivri ve keskin uçlu murçlara benziyordu. O zamanlarda yazma kalemi değil, çizme ve kazıma, mühendis ve hakkak kalemi vardı. Fenikeye yazısının icadıyla birlikte kemikten, ağaçtan, devekuşu kanadının tüyünden ve kirpi okundan yapılmış kalemler kullanılıyordu. Bu sebeptendir ki kendisi ile yazı yazılan her türlü alete kalem denilmesi yanlış olmayacaktır. İğne ile delerek yazılan bir yazının kalemi iğne olduğuna göre fırça ile sürerek, teknik aletlerle çizerek, hakk aletleri ile kazıyarak, marangoz aletleriyle oyarak ortaya çıkarılan yazılarda, ismi yukarıda geçen aletler yazmaya aracı olmaları vasıtasıyla bu tarife girerler. Parşömen ve papirüs ile kâğıdın gelişimi ve yaygınlaşmasıyla kamış kalem kullanılmaya başlanmıştır. Bunların çeşitleri vardır. Kamış kalemin yontulmuş

olanına kalem denilir. Kesilmiş olanına **mizber**, kesilmemiş olanına **kasab**, **yeraa** denilir. Farsça'da **hâme**, **kilk** adı verilir. Ağzı kesilerek düzeltilmezse Arapça'da **enbûb**, Farsça'da **garvâ** denilir.

Dini bir terim olarak kalem, kâinatın başlangıcından kıyamete kadar meydana gelecek nesne ve olayları kaydeden ilahi kalem olarak tanımlanır. Kalem Kur'an-ı Kerim'de tekil ve çoğul şekliyle dört yerde geçmektedir. Kalemin tekil olarak geçtiği ayetlerde Allah'ın insana kalem kullanmasını öğrettiği (Alak 1-4) kaleme ve yazdıklarına yemin edilerek, Hz. Peygamber'in yüksek manevi değerlere sahip insan olduğu belirtilir (Kalem 1-4) Kalemin çoğul olarak geçtiği ayetlerde yeryüzündeki ağaçların tamamı kalem, denizlerin de yedi katından fazlası mürekkep olsa bile ilahi kelamın yazmakla tükenmeyeceği (Lokman 31-27) ve kurada çekilen okların kastedildiği anlaşılmalıdır (Al-i İmran 3/4) Hadislerde de Allah ilk önce kalemi yarattı ve kendisine "yaz" dedi. Kalem, "ne yazayım ya Rabbi" deyince "Kaderi yaz" buyurdu. "Kalem de o anda olanı ve kıyamete kadar olacakları yazdı" ve yazma işi bittikten sonra bir daha yazmamak üzere kurduğu belirtilmektedir.

Tasavvufta ise "İlm-i tefasil-i ilahidir. Çünkü mezhahir-i tafsil olan huruf, devattaki mürekkepte mücmel olup orada oldukça tefasili kabul etmez. Mürekkep divitten kaleme intikal ve levhe temas ettikçe huruf, tafsil şeklini alır. Bu suretle ilimde, matlûba göre tafsil edilmiş olur. Kezalik insanın madde-i hayatısından ibaret olan nutfe de suret-i insaniyede mücmel olup, zahr-ı Ademde durdukça, tafsili kabul etmez. Kalem-i insani ile levh-i rahme intikal edince tafsili kabul

olur." Yani ilahi bilginin tafsilini ve kelimelerin şekillerini ortaya çıkarmaya vasıta olan ruh olarak tarif edilmiştir. Tasavvufi bir mana içeren bu anlayışa göre tafsili bilginin görünümünü ifade eden harfler hokkada ve hokkanın içindeki mürekkepte özet olarak vardır. Ancak bu harfler kalem sayesinde kâğıt üzerine çıkar ve görünür hale gelirler ve tafsili bilgiyi ifade ederler. Bu sayede ilim de istenildiği gibi aktarılmış olur.

Hat sanatında kalemin künyesi **İbn-üz Zenciyye**'dir. Bu tabir "Zenciyyenin oğlu" demektir. Buradaki zenciyyeden kasıt, divittir. Kaleme lakap olarak "esmer" adı verilmiştir. Aklâm-ı Ümem: Milletlerin yazıları, Aklâm-ı Sitte: Altı çeşit yazı, Kalem-i Ta'lik: Ta'lik yazısı, Kalem-i Mülâsik: Bitişik yazı yerine kalem tabiri kullanılabilir. Ölçülü yazılara da Kalem denilir. Bunların dışında, hat sanatına mahsus bir ıstılah olmak üzere, ölçülü bir yazının meydana gelişine bağlı olan kaidelerin toplamına da Kalem denilir. Nitekim sülüs kalemi, "dört behresi musattah, iki behresi müdevverdir". Bu tarif hem sülüs yazının mahiyetini hem de İbn-üz Zenciyyenin bununla birlikte hareket ettirileceğini ifade eder. Bu itibarla yazılar kalemlili ve kalemsiz olarak iki gruba ayrılır. Mühendis aletleri ile taş üzerine çizilip kazılarak ortaya çıkarılan sülüs celisi bir yazı, İbn-üz Zenciyyesiz yapılmış olması bakımından kalemsizdir. Ancak asıl yazının kalemi vücuda getirilmiş olması, mühendis aletler bu kaleme uyararak yürütülmüş bulunması itibariyle kalemlili bir hattır. Yalnız hakiki değil mecazi bir hattır.

Hat sanatında asıl kalem, İbn-üz Zenciyyedir. Diğerleri bunun bir naibi ya da vekili gibidir. Onun için, kalem denildiği zaman

kamış kalem akla gelir. Diğerleri tahta kalem, demir kalem, kurşun kalem... diye ayırt edilir. Böylece hattat kalemi, başka kalemlerden ve hatta kâtip kaleminden ayrı bir hüviyet almış olur. Tahta ve madeni kalemler, kamış kalemin vazifesini görmesi bakımından kalınlık ve incelik nispeti ne olursa olsun, rolleri ve sanat değerleri kamış kalemin tabii olduğu kayıt ve şarta uyduğu aynı neticeyi verdiği müddetçe, aynı kıymeti taşırlar.

Hattatlıkta kullanılan kalemlerin başlıcaları: Kamış kalem, kargı kalem, tahta kalem, çifte kalem, demir kalem, kurşun ve renkli kalemler, tarama kalemi, cetvel kalemi ile fırçadır.

Kamış Kalem (İbn-üz Zenciyye); burada önemli olan kamışın sert ve sağlam olanını seçmekten geçmektedir. Bundan

amaç yaş iken sert olarak yetişip, kökünden olgunlaştıktan sonra kesilmiş olanıdır. Nefeszâde İbrahim Efendi, "Gülzâr-ı Savab" da "Kalem ne çok sert ne de yumuşak olmalı, itidal üzerine bulunmalıdır. Sürh (kırmızı) renkli ok gibi yuvarlak ve düzgün olmalı, girintili çıkıntılı ve eğri olmayıp ne pek uzun ne de pek kısa olmalıdır." Şeklinde belirtmiştir. Kamış kalemler genellikle koyu kestane rengindedir. Sarı, alaca ve benekli olanları da vardır. Irak, İran, Cava ve Hint menşeli olanları meşhurdur. Hat sanatında kullanılan en iyi cins kamış kalem (kalem-i ney), Hazar denizi sahilleri ile Dicle nehri kenarındaki Vâsıt (Kût) şehri çevresinde yetişen kamışlardan elde edilmiştir; bu sonuncusu kalem-i Vâsîti diye tanınır. Eskiçağlarda Cnidus ile Asya'da Anaetic gölü çevresinde de iyi tür kamışın yetiş-

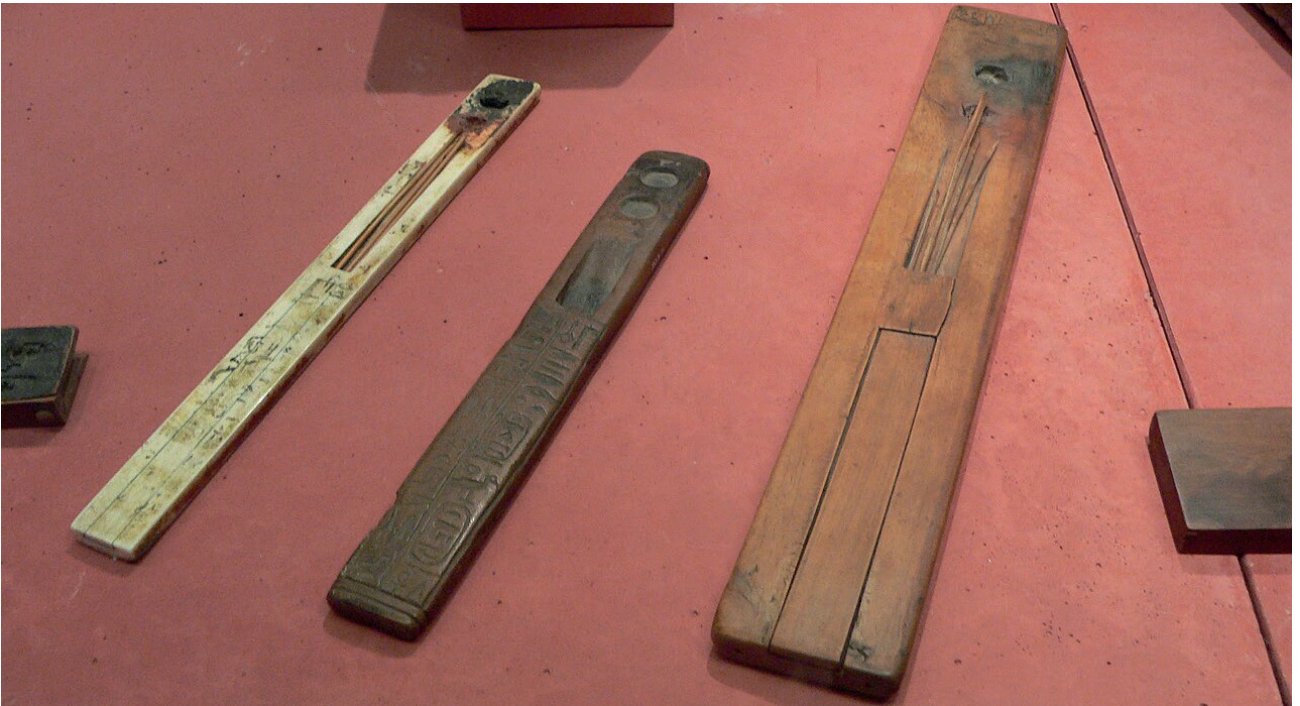
tiği bilinir. Kalem için tabii sertlikte, daire çemberi 15-25 mm. ve boğum mesafesi en az 20-25 cm. tutan silindir biçimindeki kamışlar makbul sayılır. Kamışın içi boydan boya nâl denilen liflerle dolu olduğundan ilk açışta bunlar çekilip çıkarılır. En sertleri Cava ve en makbulü İran ve Irak kalemleridir. Bir kalemin üzerindeki sırça kısmı ne kadar sert olursa, kalemin mukavemeti de o kadar artacağından, en makbul olanıdır. Bazı kalemlerin içi katı olduğu hale sırça kısmı zayıf olduğundan çabuk bozulur. Kilisli Muallim Rifat Bey'in "Gülzâr-ı Savab" eserinin kalemden bahsettiği bölümünde, "kamış kalemin tabiatta bittiği şekliyle değil, gübre içinde bir süre yatırılarak ıslah ve terbiye edildikten sonra kullanıldığı ve koyu rengini, bu ıslah ameliyesinden sonra aldığını" söyler.

Cava Kalem; Cava adası menşeli kalemlere denilmektedir. Hint kalemlerinin boyları uzun, içleri dar, uzun boğumlu olanları pek sert ve sırçaları zayıf olduğundan hattatlarca tercih edilmemek-

tedir. Eğri, çarpık, özünde oldukları ve ince damarlar bulunan kalemler, sert sırçalı da olsa kullanılmamalıdır. Parmakların doğal tutuşunu bozmaktadır. Yontarken çarpık vaziyet aldıklarından, kalem çatlağının doğru muntazam olmasına engel olurlar. Çarpık kalemleri sıcak suda bir süre beklettikten sonra el ile yavaşça bükerek doğrultmak mümkündür. Sağlam kalem bir tahta veya taş üzerine yukarıdan aşağı bırakıldığı vakit sert bir ses çıkarır; sırçası gayet parlak olur. Çürük veya çatlak kalemlerin sesleri kaba, sırçaları donuk olur.

Kargı Kalem; kamış kalemlerin kalınlıklarının yetmediği kalın ve celi yazılar için kullanılan ve kargı denilen daha iri kamışlardan yapılan kalemlerdir. Fakat bunların kalınlıkları arttıkça parmak arasında kullanımı zor olduğundan ince saplı tahta kalem kullanılması tercih edilmektedir.

Tahta Kalem; ihlamur ve gürgen ağacından istenilen kalınlıkta yontularak yapılır. Sap tarafı, parmaklar arasında rahatça

tutmaya elverişli bir tarzda olmalıdır. Tahta kalemın birkaç çeşidi vardır. Bir kısmının sadece orta kısmında çatlağı bulunur. Bir kısmında ise çatlağın iki tarafından kalınlığa göre iki ve daha fazla yuvarlak delikler bulunur. Kalem ağzı çok enli ise bu deliklerden çatlağa giden ince yollar açılır. Mürekkep deliklerde toplanıp yollardan çatlağa buradan da ağza akar. Ağız çok büyük ise, fazla mürekkep sevk edebilmek için bu deliklere sünger sokulur. Bunların kalınlıkları yetişmeyen daha kalın yazılar için ağzın biraz yukarisından bir ucundan diğer ucuna olan mesafe testere ile yarılarak sünger yerleştirilir. Kalem ne kadar kalınlaşırsa sünger de o oranda artırılır.

Çifte Kalem; kargı ve tahta kalemler, çok mürekkep sarfını mucip olduğu gibi yazının bozuk bir tarafını silmek icap ettiği zaman kâğıdın zedelenecek harcanmasına sebebiyet verdiği için çifte kurşun kalemle yazılması bir kolaylıktır. Yazının kalınlığını, harflerin hususiyetlerine göre ayarlayabilmek için kalemlerin kırıdamaması gerek-

tedir. Bunu sağlamak için istenilen kalınlıkta tahta kalem gibi yontulmuş bir tahtanın iki kenarına birer kurşun kalemı bağlamak ve sap tarafını yontarak tutulabilecek hale getirmek gerekir.

Demir Kalem; nesih gibi ince yazılarda kalemın ucu çabuk bozulmamak ve muhtevası zengin bir eserin başından sonuna kadar kalemın kalınlık ve keskinlik ayarını muhafaza etmek için, çelik kalem uçları ağızları bileği taşında istenilen kalınlıkta bilenecek kesimi ayarlandıktan sonra, kamış kaleme sokularak kullanılır.

Kurşun ve renkli kalemler; doğru satır çizmek, müsvedde yapmak, kopya almak, istif yapmak, yazının krokisini çizmek gibi tâlî işler için kurşun kalem ve yazının rengine göre renkli kalemler kullanılır.

Tarama Kalem; Harita ve mühendislik işlerinde kullandığımız ince uçlu çelik kalem, ekseriyetle celî yazıları çizmek, kopya almak, alınmış kopyaları ve yazı kenarlarını düzeltmekte kullanılır.

Cetvel Kalemî; celî yazılarda ve özellikle yapma kûfî çizmekte levha ve sahife kenarlarına altın cetvel çekmekte kullanılır.

Fırça; kalıplardan silkilmiş kalın yazıları çizmek, doldurmak, kenar tashihi yapmak, ezilmiş altını kamış ve cetvel kalemine aktarmak için sulu boya fırçası kullanılır. Mürekkep zırnık, altın ve diğer renkli mürekkepler için farklı fırçalar kullanılmalıdır. Bunların 0-6 arası farklı kalınlıkta çeşitleri vardır. Adileri ve samur tüyünden olanları vardır. Altın sürülmesinde mutlaka samur fırça kullanılmadır.

Kamış kalemî yazı yazabilecek hale getirebilmek için naht (yontma) ve katt (kesme) adı verilen iki aşamadan geçirmek gerekmektedir. Kalemî ucunu kesilecek hale getirinceye kadar yonta yonta inceltmeye naht-ı kalem, ucunu yazı yazılabilecek tarzda kesmeye katt-ı kalem denir. İkisinin aynı anda geçerli olduğu durumlara kalem açma tabir olunur. Kalem yontma hususunda Ali bin Hilal şunları söylemiştir: "Kalemî yontmak istediğin zaman; su alan alt tarafından başla ve halkasını bıçakla uzat, bu kısmı

ortasından güzelce ayır, kabuğunun içini tıraşlayarak incelt ki kolayca kesmek mümkün olsun." Kalem yontmayı şu şekilde tarif edebiliriz: Kalemî önce iki ucu kesilip içindeki lifler temizlenir. İnce tarafı sol elin baş parmak ayasına gelmek ve kalem ufkî durmak üzere, baş ve şehadet parmakları arasında tutulur. Sağ el ile de kalem tıraş tutulup, kalemî uç kısmı iki parmak kadar geriden başlayarak bizden tarafa doğru yarısı gidercesine yontulur. Ucun ortasından iki müsavi parçaya ayrılmak üzere bıçakla yarılr. Yararken ikinci bir çatlak olmamasına dikkat edilir. İstenilen incelik uca verilinceye kadar, bu kısmın sağ ve sol kenarlarından baş parmak ayası üzerinde evire çevire, yukarıdan aşağı, yavaş yavaş, az az, yonta yonta badem şekline getirilir. İçi tarafındaki kalın ve kaba kısımlar tıraşlanarak inceltilir. Sonra sıra kesmeye gelir.

Katt-ı kalem denilen kalem kesme işi çok önemlidir. Kesme işi bir defada yapılmalıdır. Üzerinde ufak tefek pürüz varsa, gidermelidir. Deliğin etrafını derinleştirmeli, başından ve ortasından inceltilecek düzeltilmelidir. Kalemî ucu istenilen

noktaya kadar yontulduktan sonra mak-
tadaki kalem yatağına koyup ikisini bir-
den sol avuca tutarak ve baş parmakla
üzerinden bastırarak uçtaki sırça kısma
kalemtıraş ağzını dik vaziyette koyup,
bir itişte kesmelidir. Uçta pürüz varsa
bıçakla hafifçe dokunarak temizlenme-
lidir. Kalemin ağzı geniş yani kalın yazı
için kesilmek istenirse; ucun arka tara-
fını iki tarafındaki sırça kısmı muhafaza
edilmek şartıyla ortasından biraz tıraş-
lamalı ve çevirip tarif veçhile kesilmelidir.
Kalın ağızlı kalemlerde ağız ne pek kalın
ne de pek ince olmalı, iki yandaki sırça kı-
sımlar dağılmayacak surette ortalama
bir hadde bulunmalıdır. Kalemin ucu ile
deliğin başladığı bademi şeklin arası im-
kân nispetinde 2-2,5 cm kadar olmalıdır.
Çünkü, mürekkebin kolaylıkla ve istenil-
diği kadar akmasına yaradığı gibi yazı-
lacak yerin parmakla kapanmasına da
engel olur.

Kalem kesildikten sonra ucundaki eğri
kısmı "fem-i kalem" kalem ağzı denir.
İki parçadan müteşekkil olan ağzın kısa
tarafına ünsî, uzunca tarafına vahşî adı

verilir. Kalemin ağzı fazla eğri kesilirse
yazısı zayıf olmakla beraber tatlı ve şirin
görünür. Ağzı düz kesilen kalemle yazı-
lan yazılar; kuvvet, metanet ve berraklık
gösterir. İkisinin ortası katt-ı kalem her
ikisinin de güzelliğine sahiptir ve bu işin
makbul olanıdır.

Sert kalem, dayanıklı olsa bile, mürek-
kebi kolayca akıtmadığından doğal akı-
şı sağlamak zordur. Yumuşak kalem de
fazla esnediğinden **ufkî** (yatık) ve **şâkulî**
(dik) istikametlerde aynı derecede rol al-
madığından yazıyı sanki iki kalemle yaz-
mış hissiyatı verir. Bu gibi durumlarda
katt ve tahrif-i kalemin rolü hükümsüz
kalır. Kalemin fazla esnemesinin bir za-
rarı da yazarken mürekkebi fazla akıttığı
için yazanı meşgul eden ve dikkatini çe-
ken sorunlu bir iş olur. Yumuşak kalemin
sırçası ekseriyetle zayıf olduğundan ucu
çabuk bozulur ve sık sık kesilmesi gere-
kir. Bu durumda kalemin kalınlığını mu-
hafaza etmek mümkün olmaz. Bu gibi
durumlardan kaçınmak için sert kalemler-
in bademi kısmını biraz uzun tutarak
mürekkebin akmasını kolaylaştırmak,

yumuşak kalemlerin kesimini de biraz kısaltmak ve etli kısımları öylece bırakmak suretiyle fazla esnemelerine mâni olmak gereklidir. Bir başkasının kestiği kalemle yazmaya heves edilmemeli kalemi kendi yontup kendi kesmelidir. Kalemin kesimini kendi elini kabiliyeti ile ahenkleştirmeye dikkat etmelidir. Çünkü her elin kabiliyeti, uzvi teşekkülüyle alakadar olduğundan el yapısı ile kalem kesimi arasındaki bu hususiyeti kişi ancak kendisi ayarlayabilir. Başkasının kestiği kalem hoş gitmiş olabilir. Bu tekrar ederse kaleme hakimiyet güç ve geç olur. Kalem kesmek üzerinde hakimiyet kuramayan kimse hat sanatında mahir olması beklenemez. Kalemin katt ve tahrifindeki esrara da tabiatıyla erilemez. Bunlara nüfuz edilemeyince de kalemin manevi durumu kişiye sessiz kalır. Kalemin ucu, sanatın başlangıcıdır.

"Yazı yazmaya yeni başlayanlar, Şeyh Hamdullah'ın Karacaahmet Mezarlığı'ndaki mezarını ziyaret eder, yeni açılıp şakk ve katt edilmiş birer sülüs ve nesih kalemini kâğıda sarar ve kabir toprağının iki parmak dibine salat-ü selam ve ihtiram ile gömer, sonraki cuma günü gelip çıkarırlar. Her yazı çalışmasının ilk satırını da o kalemle yazarlardı." Kaleme hürmetin zirve noktasını Hz. Ali koymuştur: "Kalem yongasının üzerine de oturmam. O halde bana bu kaygı nereden geldi?" demiştir.

Kullanılmaktan dolayı küçülüp de istifa edilemeyecek hale gelen kalemin herhangi bir yere atılmaması, ayak altı olmayan bir yerde toprağa gömülmesi bir gelenektir. Her kalem açılışında çıkan ve eskilerin "**bürâde-i kalem**" dedikleri yongalar da biriktirilip aynı şekilde gömülürdü. Ayrıca hayatları boyunca açtıkları

kalemlerin yongalarını saklayarak öldüklerinde gasil suyunun bunlarla ısıtılmasını vasiyet eden birçok hattat vardır.

Hattat kalemi elinde fazla sıkmadan tutar. Yazma işi bitince kalemin ağzı sol elin şahadet parmağına sürülerek veya yalanarak temizlenir. Aksi takdirde içindeki zamk dolayısıyla mürekkep kurur ve akıntıya engel olur. Bu durumda kalemin ağzı başparmak üzerine bastırılıp çitlatılarak donmuş mürekkep temizlenir. Kalemler divit veya kubur adı verilen hokkalı mahfazalarda veya kalemdan (kalemlik) denilen sade veya sanatlı kutular içinde saklanır. Kalemdanın boyu ekseriya 30-40 cm. olduğundan boğumu en uzun kamış kalemler bile içine rahatlıkla sığabilir. Yüksekliği 10 cm., genişliği de 15 cm. civarındadır. Ayrıca sol tarafında ahşaba gömülü olarak bir veya iki hokka yeri bulunur. Birkaç santimetre derinliği bulunan üst kat bir tutmaçla çekilip kaldırıldığında kalemdanın zemin katı meydana çıkar. Her iki kademe de kalem ve diğer yazı aletlerini muhafaza için kullanılır. Hatta tomar haline getirilmiş âharlı kâğıtlar bile burada saklanabilir. Kalemdan dikdörtgen prizma biçiminde olup kapaklıdır. Kapaklar bazılarında düz ve keskin çizgilidir, muhaddeb (dışbükey) olanlarına sandık biçimi kalemdan denilir. Kalemdanın fildişi, sedef ve bağa ile imal edilenlerine de rastlanılmakla beraber çoğunluğu ahşaptır. Altın ve cazip renkler kullanılarak bunlara işlenen desenlerin üzerine rugan (lâk) tabakası çekildiği için ruganî veya edirnekârî diye anılırlar. Silindir biçimli olduğundan dolayı kubûr denilen kalem mahfazaları dibine doğrudan yahut döndürülerek yerleştirilen hokka, kalemlik kapağı üstüne bazan konulan rıhdan ile kişinin yanında taşıya-

bileceği, 25-45 cm. arasında boyu ve 5-6 cm. çapı olan çok yönlü bir yazma vasıtasıdır. Ruganî ve fildişi oyma sanatlı kudur ve kalemdan örnekleri Topkapı Sarayı Müzesi'nde sergilenmektedir.

Kalemtıraş, kalemin hanesinde olduğu müddetçe o kalem, yazmaya elverişli olur. Hattatın en az iki kalemtıraşı olmalıdır. Biriyle yontmalı, diğeri ile de kesmelidir. Çünkü keskin olmayan kalemtıraşın kestiği kalem de keskin olmaz. Kilisli Muallim Rifat, kalemtıraşlar hakkında şu bilgiyi verir. "Kalemtıraşların birçok çeşitleri vardır. Bunlardan ucu dönük olarak yapılanlara katibî kalemtıraş, söğüt yaprağı biçiminde olanlara katî, tashih için ufak boyda ve yine küçük söğüt yaprağı biçiminde olanlara tashih kalemtıraşı denir." Tarihi kaynaklar Osmanlıların kalemtıraşı Acemlerden aldığını ifade ederler. Yavuz Sultan Selim'in İran'dan getirdiği ve ganimetlerin en kıymetlisi saydığı Tebrizli kalemtıraş sanatkarlarının olduğu ifade edilir. Osmanlılarda kalemtıraşçılık önemli güzel sanatlardan sayılır, kalemtıraşçılara ciddi itibar gösterilirdi. Kalemtıraşçıların en meşhuru "Baba" damgalı kalemtıraşları yapan usta ile on yedinci yüzyılda yaşamış olan Galatalı ve İ s -

tanbullu iki Recai idi.

Kurşun kalemin her ne kadar adında kurşun kelimesi geçse de içeriğinde kurşun yoktur. Kalemin orta kısmı kil ile grafit karışımının fırında pişirilmesiyle yapılır. 1500'lü yıllarda İngiltere'de grafit adlı mineralin zengin bir kaynağı keşfedildi. Grafitin görüntüsü, "galen" adlı kurşun mineraline benzediği için ona "siyah kurşun" adı takıldı. Kimya bilimi henüz o tarihlerde yeteri kadar gelişmediği için grafitin içeriğinin ne olduğu bilinmiyordu. Siyah kristallerden oluşan bu mineral, testere ile kesiliyor ve dokunduğu yeri siyaha boyuyordu. Uzun süre grafitin ne işe yaradığı bilinmedi. İngiliz donanması, yüksek sıcaklığa dayanan grafitten top ve gülle yapmak için kalıp yapınca grafitten değerlendirildi. Kraliçe I. Elizabeth döneminde, askeri amaçla kullanılan grafit, yabancılardan saklandı ve madenin girişi kapatılıp içeri su basıldı.

Askerler, grafit gerektiğinde madeni açıyor sonra yine kapatıyordu. Grafitten kalem yapılmaya başlanınca grafit kaçakçılığı ortaya çıktı. Kalem yapmak için grafit çubuklarının dışına deri kaplanıp ipe sarılırdı. İki ince çita arasına grafit çubuk yapıştırılarak da kalem yapılıyordu. Grafit kristalleri kırılğan olduğundan kalemlerin kullanımı zordu, ama yazı kalitesi odun kömüründen daha iyiydi. Diğer ülkelerin grafiti, İngiliz grafiti kadar saf değildi.

Grafit kurşun sanıldığı için, grafitten yapılan kalemlere de "kurşun kalem" deniliyordu. İsveçli kimyacı C. W. Scheele, 1778'de grafitin kurşun minerali olmadığını açıkladı. Mineralin adı 1789'da grafit

olarak değiştirildi. Grafit kelimesi Latince "Grapho"dan, yani yazı kelimesinden gelir ve "yazı taşı" anlamını taşır. Grafit, aslında elmas ile kömürü oluşturan saf karbon elementidir. Elmas, kömür ve grafitin fiziksel özelliklerinin farklı olma nedeni, karbon atomlarının bu üç malzemede farklı geometrik yapılar oluşturmalarıdır. Kalem yaparken, ince çubuklar halinde kesilen grafitin çevresine ahşap yapıştırılırdı. Bu yöntemle çok fire verildiğinden İngiltere dışında kalem çok pahalıydı. İngilizler grafit yerine kalem ihraç etmeyi tercih ettiği için diğer ülkeler, grafit tozuyla kalem yapma yöntemi geliştirdi.

Fransızlar savaş halinde oldukları için İngiliz donanması, Fransa'ya grafit ve kurşun girişini engelledi. Napolyon'un subaylarından N. J. Conte, 1795'te grafit tozu ve kil karışımından kalem yapmayı keşfetti. Maliyeti düşen kurşun kalem tüm dünyaya yayıldı. Günümüzde kurşun kalemlerin ortasındaki siyah kısım, Fransa'da keşfedilen yöntemle yapılır. Grafit ve kil ince toz haline getirildikten sonra suyla karıştırılıp hamur yapılır. Siyah hamur özel bir makineden geçirilir ve bu sayede ince şeritler elde edilir. Kalem dışındaki kısım için ahşap levhalara, kalem yarısını oluşturacak bir şekil verilir. Ahşabın orta kısmındaki kanala, fırınlanmış grafit çubuk yerleştirilip üzerine kalem ikinci yarısı yapıştırılarak kalem formu verilir. İstenirse kalem ucuna silgi yerleştirilir. Boya kalemleri toz boya, parafin ve kil karışımından yapılır. Kalemlerin üzerindeki "B" ve "H" harfleri sertlik ve siyahlık derecesini belirtir. "B" harfi, İngilizce "black" yani siyah, "H" harfi İngilizce "hard" yani sert kelimelerinden gelir. Kalemdeki "9B" yazısı en yumuşak ve en siyah kalem demektir. Ka-

lemde "9H" yazıyorsa en sert ve siyahlık derecesi en az anlamını taşır. Kurşun kalem sevenlerden Yaşar Kemal bütün kitaplarını kurşun kalemle yazmış. Ferit Edgü, Fikret Mualla ve Atilla İlhan'da eserlerini oluştururken kurşun kalem vazgeçemeyenlerden bazıları.

Dolma kalem icadı 1884 yılında L.E. Waterman bir gün bir sözleşmeye kuş tüyü kalemi ile imza atarken mürekkebin azizliğine uğramasıyla atılır. Daha önce de benzer problemler yaşayan Waterman için bu olay bir dönüm noktası olur. Ve uzun çalışmalar sonucunda bildiğimiz ilk dolma kalemi üretir.

Waterman'ın dolma kalem tekniği günümüzde de kullanılmaktadır. Mürekkebin düzenli bir şekilde akmasını sağlamak için mürekkep haznesi ile kalem ucu arasında damarlar yerleştirmiştir. Dolma Kalem her kağıt ile temasında bu damarlardan düzenli bir şekilde mürekkep akar. Dolma kalem icadı yıllar içinde yaygınlaştı birçok kalem üreticisi dolma kalem üretti. Ülkemizde üretilen ilk dolma kalem ise

Scrikss tarafından 1966 yılında üretilmiştir. Günümüzde tüm dünyada birçok kalem markası farklı tarzlarda ve özelliklerde dolma kalemler üretmektedirler.

Tükenmez kalemın 1930'lu yıllarda Macar gazeteci Laszlo Biro tarafından bulunmuştur. Biro işi gereği dolma kalemi çok fazla kullanıyordu. Mürekkebin kalemın içinden sık sık kâğıda akmasından ve kâğıt üzerinde geç kurumasından usanmış Biro bu soruna çare aramaya başladı. Farklı denemeler yapan Laszlo Biro, kalemın ucuna bir döner bilye yerleştirmeyi düşündü. Bilyenin mürekkebin sızmasını için yuvasına kolayca oturması ama bir yandan da rahatça dönebileceği bir alana sahip olması gerekiyordu. Laszlo Biro düşüncesini başarıyla hayata geçirerek tükenmez kalemı icat etti. Kimyager olan kardeşi George Biro ise daha yoğun olan ve daha hızlı kuruyan mürekkep geliştirdi. Biro kardeşlerin icat ettiği tükenmez kalemın bilyesi, içinde mürekkep bulunan ince bir tüpe bağlanıyordu. Kalem, kâğıdın üzerinde hareket ettikçe bilye dönüyor ve tüpten topladığı mürekkebi kâğıdın üzerine yavaş yavaş bırakıyordu. Böylece mürekkep kâğıdın üzerine düzgün bir şekilde dağılıyordu. 1938 yılında patenti alınan tükenmez kalem satışa sunulduktan sonra büyük ilgi gördü ve çok sayıda sipariş aldı. 1950 yılında Marcel Bich tükenmez kalemın lisans haklarını Biro kardeşlerden alarak kendisi üretmeye başladı. Bich'in şirketi şu an dünya çapında her gün 20 milyondan fazla tükenmez kalem satmaktadır.

Kaynakça:

DERMAN, M. Uğur, "Hat", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1997, c. 16, s. 427-437.

DERMAN, M. Uğur, "Hokka", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1998, c. 18, s. 216-218.

DERMAN, M. Uğur, "Kalem", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2001, c. 24, s. 245-247.

HUART, CL., "Kalem", İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1964, c.VI, s. 127-128.

ŞİMŞEK, Muhittin, Altıncı Parmak, İstanbul, 2015.

YAZIR, Mahmud Bedreddin, Medeniyet Aleminde Yazı ve İlam Medeniyetinde Kalem Güzeli, Ankara, 1974.

<https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/tukenmez-kalem-kim-ne-zaman-icat-etti>

<https://yazmakguzeldir.com/dolma-kalem-tarihi/>

İstanbul vefa

Kübra Ay

saraylarının olduğu, şehrin üçüncü tepesinde, geniş alanların bulunduğu, soyluların ve varlıklıların yaşadığı merkezi öneme sahip bir semt yapar.

Osmanlı döneminde Vefa, İstanbul'un ilim ve kültür merkezi konumundadır. Yanı başındaki Süleymaniye medreseleriyle birlikte bir dönemin ulemasının yoğun olarak yaşadığı semttir. Günümüzdeyse İstanbul'un eşsiz silüetini süsleyen Vefa Külliyesi, semte giriş mahiyetinde Bozdoğan Kemer, Bizans sanatının bir örneği Molla Gürani Cami (Vefa Kilise Cami), hayatiyetini devam ettiren Atıf Efendi Kütüphanesi ve ünlü Vefa Bozacısı semtin önemli değerlerindedir.

Fatih Sultan Mehmet'in, kendi adına inşa ettirdiği külliye saraylar, demirciler, bakırcılar, börekçiler gibi esnaf gruplarının bulunduğu sosyal bir ortam oluşur. Zamanla etrafına medrese, imaret gibi yapılar inşa edilir. Fatih devrinde Molla Hüsrev, Molla Gürânî, Hızır Bey gibi ulema ve zengin esnafın çabalarıyla şekillenen cami ve mescit birliği kurulur. Fatih Sultan Mehmet ve II. Beyazıt dönemi ulemasından Zeyniye tarikatının Vefâiyye kolunun kurucusu, Şeyh Vefâ diye tanınan mutasavvıf, âlim ve şair olan Şeyh Muslihüddin Mustafa İbnü'l-Vefâ'nın (ö. 896/1491) adına semte bir külliye yaptırılır. Vefâ, İbnü'lvefâ, İbn Vefâ, Vefâzâde, Ebü'l-Vefâ gibi lakaplarla bilenen Şeyh Vefâ, şiirlerinde mahlas olarak yaygın bir şekilde "Vefâ"yı kullanır. İbn Vefâ lakabını ise annesinin adı olan Vefâ'dan aldığı söylenir. Şeyhin lakabı zamanla semtin adı olarak yerleşir.

İstanbul'un bir semtine adını veren Şeyh Vefa'nın külliyesi cami, medrese, hankah, çifte hamam, imaret, tabhane, kütüphane, çeşme ve türbeden oluşur. Cami ve çifte hamam Fatih Sultan Mehmet tarafından Şeyh Vefa adına yaptırılır. Fatih vakfiyesinde adı geçmeyen medresenin II. Bayezid zamanında inşa edildiği söylenir. Caminin etrafındaki arazide de şeyh tarafından derviş hücreleri, kütüphane ve imaret amacıyla bir mutfak yaptırılır. Günümüze ise cami önündeki hücre, türbe, medresenin bir kısmı ile çeşme ulaşır. Vefa Osmanlı dönemi boyunca sadece varlıklı insanların oturdukları bir semt olmakla kalmaz, bunun yanında inşa edilen cami, medrese ve tekkelerle beraber din adamlarının, ilim adamlarının, öğrencilerin bulunduğu kültürel hareketlilik kazanan bir merkez olma özelliği de gösterir.

Vefa, Süleymaniye ve Zeyrek sırtlarına yapılan bahçeli ve çiçekli konaklarla beraber de anılır. Bu konaklar Vefa Meydanı'na bakar ve halk bu meydanı kullanırdı. Kanuni Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Pertev Mehmed Paşa'nın, III. Ahmed'in damadı Nevşehirli İbrahim Paşa'nın ve büyük damadı Kaymak Mustafa Paşa'nın, Revânî Çelebi'nin, Payzen Yusuf Paşa'nın, Tersane Emni İbrahim Çelebi'nin, Recai Efendi'nin konakları da Vefa semtindeydi. Bu konakların varlığının tespiti vakfiyelerden ve şairlerin divanlarından görülür. Kaymak Mustafa Paşa'nın konağı ile ilgili kısım şair Nedim'in kırk beyitlik kasidesinin son beytinde tarih düşürülür:

*"Nedima böyle tahrir eyledi tarih-i itmamın
Bu nev kasrı Vefa da yaptı zîba Mustafa Paşa."*

Vefa Meydanı'nın adı şair Şeyhülislâm Yahya Efendi bir gazelinde şöyle zikreder:

*"Salunsun ıyd erişti yine hubani Stanbulun
Yine âraste olsun Karamanı Stanbulun
Sefalar eylesün uşşaka olsun merhaba yer yer
Vefa meydanına varsun civananı Stanbulun
Döner hurşidi alemtabına gerdunu gerdanın
Binüp dolaba yer yer mahitabanı Stanbulun"*

Osmanlı-Rus Savaşı nedeniyle 1876'da Rumeli'den İstanbul'a gelen, Arnavut olan Sadık, belli bir zaman mahalle aralarında seyyar olarak boza satar. Daha sonraları Vefa semtinde bozacı dükkânı açar. Boza ahşap fiçilerde muhafaza edildiği için çabuk bozulur. Prizrenli Sadık ise bozayı kendisi yaptığından ekşimenin önüne geçmek için onu mermer fiçilerde muhafaza etmeye başlar. Böylelikle boza serin bir ortamda saklanır. Bozanın ünü zamanla bütün İstanbul'a yayılır. Vefa Bozacısının yüz kırk yıl önceki hikayesi böyle başlar.

Günümüzdeki Vefa Bozacısı dördüncü nesle emanettir. Boza halen daha kış aylarının vazgeçilmez lezzetidir. Yıllar geçse de Vefa Bozacısı ilk adresini korumuş ve aynı yerde hizmet vermeyi sürdürmüştür. İstanbulluların, bürokrasinin, devlet adamlarının, şairlerin, yazarların, turistlerin ve pek çok kişinin uğrak yeri olmuştur. Anlaşılan o ki Vefa sadece İstanbul'da bir semt adı değildi.

Kaynakça:

ERDOĞAN, Abdülkadir, *Fatih Devri İstanbul'unda Bir Bilge Bir Bilgin: Şeyh Ebülvefa ve Hızır Bey*, haz. Mustafa Kirenci, Fatih Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2022.

ÖNGÖREN, Reşat, *"Muslihuddin Mustafa"*, DİA, c. 31, s. 269-271.

ÖZÇELİK, Uğur, *18. Yüzyıl İstanbul'unda Vefa Semti*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2021.

Vefa'nın Cennet Bahçeleri I: Şeyh Vefa Haziresi, ed. Bilge Özel-İmanov, Yunus Uğur, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2011.

Kalem ile Fırçanın Peşinde Bir Sohbet Ögr. Gör. Betül Bilgin

■ Sözü size teslim etmeden önce davetimizi kabul ederek bizi çok mutlu ettiniz. Betül Bilgin için sohbetin önemi ve yeri nedir?

Biz gelenek kelimesini çoğunlukla sanatla bağdaştırıyoruz. Oysaki kültürel ve sosyal yaşama biçimleri ile örtüştürülmesi daha doğru olacaktır. Sohbet ortamları geçmiş kültürümüzün en önemli yapı taşlarından biridir. Toplu halde yapılan bu faaliyetleri eğitimin bir parçası olarak görebiliriz. Bugün bilgiyi elde etmenin yöntemi sistemsel bir biçimde okul ve kitaplara bağlı olarak işlemektedir. Oysaki geçmiş deneyimlerimizin tecrübeleri ilmî ve sanat meclislerindeki eğitim metodunun ne kadar etkili ve kalıcı olduğunu ve bu meclislerden çıkan kişilerin derin bir entelektüel birikime sahip olduğunu bize göstermiştir. Tekke ve cami gibi mekanlar bu sohbet ortamlarının mekânı olmuştur. Bugün şehir gibi toplu halde yaşanan beldelerde insanlar tek başına kalma, izole bir yaşantı sürmeye doğru bir everilme göstermekte-

dir. Bu aslında psikolojik rahatsızlıkların bir anlamda belirtisidir ve bu durum toplumumuzda gitgide ivme kazanmaktadır. Bu durumun daha fazla artmaması adına geleneğimiz olan sohbet ortamlarının çoğaltması gerektiğini düşünüyorum.

Kesinlikle hocam. Bunun dışındaki sohbet ortamlarının insanı faydadan çok zarara uğrattığını söyleyebilir miyiz?

Sahih olduğu konusunda emin olmadığım bir hadis okumuştum. Kendinize yer- mekan seçecekseniz şehri seçin, ev alacaksanız cami yanı tercih edin, o caminin yanında ulemaya komşu olun manasına gelen bir hadisti. Bunun da aslında az önce söylemiş olduğumuz kaliteli sohbet ortamını destekleyen bir görüş olduğunu düşünüyorum.

En nihayetinde insanı pişmeye yönelten önemli bir nokta. Oradaki hareket, zihinsel aktivite, konuşma, anlatma, anlama çabası insanı biraz da bunlar olgunlaştırıyor.

Kesinlikle, kesinlikle. Bugün bu ortamların karşılığı konferanslar, seminerler. Lakin bu ortamların eksik bir şeyi var: Bir uzman konuşuyor diğerleri dinliyor. Sanırım konuşmaya ihtiyacımız var. Pandemide birçok programlar yaptık. Online olarak insanlar bir araya geldi. Bazı programların konuşma kısmının bitiminde sohbet kısımlarının çok uzun sürdüğü hatta gece yarısına kadar bitmediğini gördük. Bu da hem toplum hem de birey olarak ne kadar konuşmaya ihtiyacımız olduğunu gösteriyor.

Anlat hadi her ne kadar dinlemek anlamak, anlamlandırmak bir ihtiyaçsa anladiğini ifade etmek de önemli bir ihtiyaç değil mi? İnsanlar konuşacak bir mecra bulduklarında o fırsatı değerlendiriyor, ihtiyaçlarını gideriyorlar bir nevi.

Felsefenin çıkışı da böylesi sohbet ortamları zaten.

Hocam sohbetin ne kadar önemli olduğunu konuştuk. Yazı ve kalem ilişkisi hakkında ne düşünüyorsunuz? Kalemin icadını her ne kadar yazının icadıyla tarihlendirsek de bundan çok daha önce insanlar mağara duvarlarına kömür ve taşlarla şekiller çizerek bir şeyler anlatıyorlardı. Toparlayacak olursam Betül Bilgin'in iki kalemi var diyebilir miyiz? Bunlardan biri fırça bir diğeri İbn-üz Zenciyye (kamuş kalem) ne dersiniz?

Aslında ben çok da farklı görmüyorum. Çin kültüründe "yazı yazmak" yerine "yazı yapmak" ifadesi kullanılır. Bu eylem bize bir anlamda "resim yapmak" ifadesini çağrıştırıyor. Biz fırçayla bir şeyleri üretmeyi "yapmak" kelimesiyle tanımlarken yazı ile ilgili eylemi "yazmak" olarak kullanıyoruz. İkisi arasında fark var-

dır? Yazı dediğimiz şey, anlamın şekiller ile ifade edilmesi ya da ifadenin anlatım biçimidir. Harfler aracı kıldığımız biçimler. Peki bu biçimler ne şekilde oluştu?

Biz bugün harfleri bir bütün olarak görüyoruz ama harfin menşeinin ne olduğunu, o harfin nasıl oluştuğunun ve ne şekilde geliştiğinin üzerinde pek düşünmüyoruz. İnsan görmediği şeyi yapamaz. Yoktan var etmek Allah'a mahsustur. Var olan şeyin üzerine bir yaratma eylemi gerçekleştiririz. Bu eylem, mevcut olan gördüğümüz duyduğumuz şeyler üzerinden kurgulanmaktadır. Harflerin oluşma biçimi de bu şekilde vücut bulmuştur. Bir sesin karşılığı olarak ifade ettiğimiz harfler, farz edelim ki Elif harfi bu sesi çıkartan objeler ya da gördüğümüz şeyler üzerinden tasarlanmış ve zaman içerisinde kendi asli vücudunu meydana getirmiştir. Yani bir tasvir ya da bir kuşun sesi ki o sesi ifade eden tırnak içinde bir kuş biçimi ya da farklı hayvanın bir kimlik ya da bizim çıkardığımız o şeyi karşı olabilecek bir biçime dönüşüyor olacaktır.

Mısır hiyerogliflerini buraya oturtabilir miyiz?

Tabii tabii kesinlikle oturtabiliriz. Sadece Mısır değil bütün yazı çeşitlerinin alfabelerini bu şekilde düşünebiliriz. Bu yüzden ben "yazmak" yerine "yapmak" tabirinin daha doğru olabileceğini düşünüyorum.

Hocam sizin lisansınız ve yüksek lisansınız hat üzerine olduğu için öncelikle size hattat diyebilir miyim? Şöyle bir söz var "Kur'an-ı Kerim Mekke'de nazil oldu, Mısır'da okundu ve İstanbul'da yazıldı" gerçekten çok önemli bir hat ve hattat

birikimi ya da kültürü mü diyelim bu topraklarda ciddi bir hat geleneği var. Siz bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ben kendimi hattat olarak nitelendirmiyorum. Ama yazıyı çok seviyorum ve benim bütün eğitimimin altyapısını yazının oluşturduğunu çok net söyleyebilirim. Evet dediğinizin doğru olduğunu düşünüyorum. Kur'an-ı Kerim Mekke'de indi. İstanbul'da yazıldı. Mısır'da okundu. Cümle çok iddialı! Belki bir yabancı bunu anlayamayabilir. Osmanlı hattatlarının yazmış olduğu yazıların kadar mükemmel olduğu tartışılmaz. Bugün bile hâlâ en önemli hattatların İstanbul'da olduğunu çok net bir şekilde söyleyebiliriz. Hat eğitimi almak isteyenlerin birinci sırada tercih ettiği bir şehir. Bunun nedenlerinin başında sa-

nat hamiliği olduğunu düşünüyorum. Bizim tarihimiz hat sanatına ciddi hamilik etmiş, bu da bu topraklarda bu sanatın zirveye ulaşmasını sağlamıştır.

Hocam şimdi hattın mimariye etkisi daha ihtişamlı diyebilir miyiz? Ayasofya Camii örneği üzerinden konuşursak.

Önemli nokta! değindiğiniz konuda bir tartışma söz konusu. Ayasofya'daki Kazasker Mustafa İzzeddin'in yazıları sadece anlam ifade etmiyor aynı zamanda mimarî unsura uygun bir şekilde tasarlanmıştır.

Tamamlayıcıdır, diyebilir miyiz?

Kesinlikle. İslam mimarisi içinde dinî olsun veya olmasın kullanılan yazıların da bu konseptte uygun olduğunu görebiliyoruz. Osmanlı dış tezyinatı yazıyı çok

kullanmamıştır. Genelde iç mekanlarda kullanmıştır. Yok değildir ama İslam coğrafyasındaki diğer milletlerdeki dış tezyinat kullanımına oranla oldukça azdır.

Bu noktada biraz şehir kimlik problemi- ne değinmek isterim. Bir şehrin kimliğini oluşturan en önemli unsurlardan biri bana göre mimari eserlerdir. Yaşama biçimlerinden dini inançlarına kadar her türlü kültürel birikimin eseri olan bu yapılar bize sadece ihtiyaç giderilen mekanlar olarak karşımıza çıkmaz. Ruhu ve kimliği ile karşımıza çıkar. Örneğimiz Ayasofya olduğu için ondan örnek vermek istiyorum. Bir kilise mimarisinden everilmekle birlikte esere dışarıdan ya da içeriden baktığımızda hissettiğimiz şeyin sadece bir ibadethâne olduğunu düşünmüyorum. Güç, kudret, huzur, evrensellik gibi duyguların içerisine çektiği aşikâr. İstanbul'un o kozmopolittik yapısını simgeleyen bir abide.

Evet Hocam, kesinlikle. Yazı ile başladık biraz da kalemden konuşmak istiyorum ne dersiniz? "Hat sanatında kalem İbn-üz Zenciyye'dir. Diğerleri onun vekilidir ya da yardımcısıdır" şeklinde bir söz duymuştum. İbn Zencûye'den ve diğerlerinden kasıt nedir?

Bizim kamış kalem olarak adlandırdığımız sazlarda yetişen kalemin etimolojisine baktığımızda tam da bu kavramı bize veriyor. Tabii sadece basit bir obje değildir aslında bir malzemedir ama bu malzemeyi kullanarak biz bu metinleri oluşturuyoruz o yüzden ben bu bakımdan olayı biraz farklı değerlendirmek istiyorum. Fırça kullanırken de kamış kalem kullanırken de aynı şeyi düşünüyorum. Sanatçıyla kullandığı malzeme arasında ciddi bir ilişki söz konusudur.

Bunu romantik bir anlamda söylemiyorum. Siz bazen fırçanın veya kalemin ucunu hissedebiliyorsunuz. Hissetmek zorundasınız. Bir uzuv gibi. Ve ancak o iletişimi sağladıktan sonra yazmış olduğunuz harfler kemâle erişiyor. Buna ruhsal bir tesir diyeceğim. Başka türlü yok. Cenab-ı Allah diyor ki "Ben kendi ruhumdan üfledim". Doğal olarak insan da Allah'ın sıfatlarını taşıyor. Yani yaratma eylemini gerçekleştirmek zorunda. Çünkü başka alternatifi yok. Eğer bu eylem olmasa dünya bugün bu durumda olmazdı. Ya da bizim hayvandan farkımız olmazdı. Belki de en büyük özelliğimiz budur. Sanatçının doğduğu andan itibaren gördükleri, duydukları, işittikleri ile aldığı eğitim, sahip olduğu kültürel birikim ve hafıza kodları -ki ben buna "örgü" diyorum- hepsi bu yaratım faaliyetinde önemlidir. Yani buradaki temizliği insan kendi saflığıyla birleştirdiği zaman çıkartmış olacağı şey bence çok daha mükemmel çok daha ruh taşıyor gibi geliyor bana.

Kalemde bence insani olan hata yapma riski var. Hatanın mükemmelleştiği bir de hat var ortada.

Bazen şunu da düşünüyorum: Aslında bunu bir toplantıda da dile getirmiştik. Bence bu hatalar üslûbu da belirlemiştir.

Hata dediğimiz şey aslında üslûp.

Ama bu yanlış anlaşılabilir çünkü yapılan her hatanın bir üslûp gibi gösterilmemesi gerekir. İkisi arasında çok büyük bir fark var.

Her ne kadar ince bir fark da olsa dediğiniz gibi kişinin üslûbunu oluşturuyor. Kusursuzluk, kusurun içinde barındırdığı mükemmelliği ifade ediyor aslında.

Bununla ilgili bir anekdotumu anlatmak istiyorum. İki sefer Çin'e gittim ve Çin'deki çok iyi sanatçılarla bir araya geldik. Orada bir örnek olsun diye bir yazı yazmak istedim. Yazıyı güzelce yazdım. Şimdi biz o kadar alışmışız ki hattatlar olarak tashih yapmaya, düzeltmeye... Hemen düzeltmeye kalktım. Arkadan öğrencim usulca "Hocam sakın yapmayın, burada çok yanlış anlaşılır" dedi. Şaşırdım. Bakın Çinli ressamlar ya da yazı ustaları, hattatlar asla ve asla bir tashihi kabul etmiyor. Çünkü doğrudan, hatasıyla sevabıyla ilk elden çıkmasını istiyorlar. Tabi bizde de olay tamamen farklı. Yani bizde öyle bir mantık gelişmemiş.

Kur'an-ı Kerim'de biliyorsunuz Kalem suresi var ve benim çok sevdiğim ayetlerden diyeyim, "Alak 4-5", "O kalemle yazmayı öğretendir, insana bilmediğini öğretendir" diye dinimiz de aslında ka-

leme çok fazla kıymet veriyor. Bununla alakalı neler söyleyebilirsiniz?

"Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem olsaydı, deniz de -ardından ona yedisi daha eklenmek üzere- mürekkep olsaydı yine de Allah'ın sözleri tükenmezdi; Allah azîzdir, hakîmdir. Lokman 27." Çok güzel bir ayet. Ben bunu konuşmamızın ilk başında söylemiş olduğum yere bağlayacağım: kavramlar... Çünkü eski insan Tanrı'yı ya da inancını gördüğü biçimlere sokarak ifade etmiş. İnsan hattına sokmuş. İnsanın Allah mefhumu sınırsız, bitmez. Kalem de aslında bunun bir vasıtası, bitiremez. O yüzden bir noktada kalınmaz. O kalem sınırsız bir şekilde Allah lafzını icra edebilir.

Sohbetimizin başında söyledik, kalem kişinin elindeki imkanlara ve kabiliyetine göre çok çeşitli hallere giriyor. Bir hattatın elinde İbn Zencûye'ye dönüşen kalem, bir mimarın elinde bambaşka şeylere dönüşüyor.

Kesinlikle, yani o senin malzemen, aracın...

Yaratıcılık diyebilir miyiz Hocam? Bazı kelimeler bazı kavramlarla değiştirildiğinde sanki anlam daha mı yerine oturuyor. Kalemin yerine yaratıcılığı koysak, kavramsal bir bozukluk oluyor. Kalem çıkarsak üslup koysak ya da benzer kelimeler koysak yine meseleyi anlatıyor bize.

Kesinlikle anlatıyor. O bir araçtır. O yüzden hattatlar belki bana kızacaklar ama sadece kâğıt kalem olarak bunu görmemiz mümkün değil. Bu bir fırça da olabilir.

Peki burada zanaat ve sanatı nasıl konumlandırırız? Yani gerçek bir zanaattan kastımız iyi bir marangoz örneğin-

den yola çıkarsak.

Sanat; başlangıçta biricik ve taklit edilemez olan. Şimdi ise yeni ve farklı haz ve deneyimlere yol açan ve düşündürten. Zanaat ise taklit edilebilen ve sürekliliği olan diyelim.

Odanıza girdiğimde Musa kıssasının anlatılışı eserinden gözümü alamıyorum. Bende güzel çağrışımlar uyardığı için beğeniyorum muhtemelen. Yani kişinin illa kendinden bir şeyler bulması mı gerekiyor?

Ben tam tersini düşünüyorum. Sanat eseri oluşturulurken o sanatçıya aittir. Ama bitirip astıktan sonra o bakan kişiye aittir. Bunu paradoks ve üretme izleği üzerinden okuyabiliriz. Zevk dediğimiz hadise farklı bir şey. Aslında çok da önemli bir noktadır. Sohbet ortamlarını da aslında besleyen, zevk demeyelim neşe diyelim. O çok daha doğru olur. Mesele neşe. Yani bazen Tanrı'yı bile biz neşe ile algılamıyor muyuz? Bu da bir biçimdir aslında. Tekke sohbetlerinin amaçlarından olan zikir de budur. Eser de bunu oluşturabiliyorsa sanat değerini taşımaktadır, diyebiliriz.

Sanat eseri, dersek oluşturması gerekir. Sanat olarak konumlandırıcaksak...

Diyelim ki Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa'sı. Binlerce taklidi olan bir eser. Neden? Şimdi aynısını yaptığınız zaman bu zanaat. Sana bir şeyle veriyor zaten. Ama diğerleri için biz buna sanattır, diyebiliriz. O biriciktir, tektir. Ancak taklit edilir. Aslı asla olamaz.

Sohbetimizin sonuna yaklaşırken, unuttuğunuz bir anınız muhakkak vardır. Böyle sizin için diğerlerinden daha etkileyici daha hoşunuza giden anlatmak, bizimle paylaşmak istediğiniz bir anınız varsa.

Evet bir düşünüyüm; Rahmetli Ali Alparslan Hoca benim için çok çok değerlidir. Özellikle eğitim konusundaki hoşgörüyü ondan öğrendim, diyebilirim. Farklı bir insandır. Farklı bir dünya görüşü, yaşama biçimi ve insanlara bakış açısı olan hoca beni de kızı gibi görürdü. Onunla ilgili hoş bir anıyı anlatayım. Bir gün ben tezim için Topkapı Sarayı arşivinde çalışıyordum. Çok sıcak günlerdi. Yanıma da küçük bir limonata almıştım. Kendim yapmıştım. İçemedim. Sonra hocanın yanına gittim. Hocaya ikram ettim. O kadar hoşuna gitmiş ki ertesi hafta, -her perşembe günleri oraya giderdi.- evin telefonu çaldı. Hoca "Betül Sultan" dedi.- bana hep Betül Sultan derdi.- "Sanırım geleceksin sakın yanlış anlama, zahmet de ama limonata yaparsan biraz soğuk getir." dedi. Tabii ben mesajı alıp hemen yaptım. Hatta Ali Rıza Özcan da benim arkadaşımıdır. O da vardı birlikte masayı kurduk, her zaman olduğu gibi ikramları ortaya koyduk. Sonra etrafta dolanan, hocayı aradığını sandığımız bir yabancı kızcağız vardı. Masaya oturur oturmaz "Ben bu sarı suyu içerim.", dedi. İkinci bardağını doldururken hoca şöyle gözlüğünün altından baktı: "Ali Rıza şunu çek, sarı suyu bitirecek." dedi. Muzur meşrep denir ya gerçekten öyle bir hocaydı, bunu hiç unutmam. Güzel de bir anımdır, onunla ilgili anılarım çok fazladır.

Peki hocam, Öğrencileriniz olur, okuyucularınız olur, bir öneriniz var mı? Bir tavsiye olur. Yani şunu yapınlar, bunu yapmasınlar gibi.

Gençlik yıllarımda bana bunu söylemiş olsalardı kızardım; ama herhalde kuşak farkı istesek de istemesek de oluyor.

Bizim gelenek diye hep üzerinde durduğumuz sanatla da ilişkilendirdiğimiz -aslında ben hiç de sanatla ilgilenmiyorum çünkü sanat hep yaşayan ve gelişen bir şeydir.- eğer kültürel bir birikimlerimizse -ki bununla bağdaştırılır.- tam da bu noktada o kültürel birikimlerimizi yaşatmamız gerekiyor. Nedir bu? Kendinden önce bir başkasını düşünmek felsefesi.... Şu anda bireyselleşmeye başladık. Gençlerin dilinde ifadelerinde "ben" vurgusu çok fazla. Biz toplumsallık içinde yaşıyorduk ve bu oldukça önemli. Geçmişimizde de önce sen sonra ben vardır. Madem böyle bir misyonumuz var bizim. Bu tür hassasiyetlere de dikkat etmemiz gerekiyor. Lütfen o toplumsal birlikteliğimizi bitirmeyelim. Diğer taraftan okumuyoruz. Bu da dikkat çekmek istediğim bir husus... Sanata olan duyarlılığımızı da arttırmak önemli. Sanatçı toplumun önünde giden kişidir. Neden? Çünkü toplumdan daha farklı duygulara ve düşünce yapısına sahiptir. Çünkü devamlı olarak hayal kurar, üretir. Hayata sundukları zenginliğe karşı da hassas olalım.

Teşekkürler hocam. Bir diğeri sizi etkileyen bir şahsiyet, hayatınızda önemli bir konumda olan birisi olabilir. Bizimle paylaşmak istediğiniz...

Üç hocam diyelim. Ali Alparslan, Baha Doğramacı ve Banu Mahir. Ali ve Baha hoca huzura intikal ettiler. Banu hocam ile muhabbetimizi Allah daim eylesin. Baha Doğramacı hocam 2014 yılında 98 yaşında vefat etti. Pek kimse tanımaz. Osmanlıca hocamdı. İnsanlığıma çok şey katmıştır. Mütevazı ve kendi isminin de çok ön plana çıkmasını istemeyen bir hocaydı. Hem ilmî yönünü

hem de şahsiyetini hakkını veremesem bile örnek almışımıdır.

Ve son olarak hocam, kütüphane bülteni olması hasebiyle. Sizi etkileyen üç eser ismi paylaşır mısınız?

Etkilendiğim oldukça fazla kitap var. Umberto Eco'nun kitaplarını çok severim. Hemen hemen de hepsini okumuşumdur. Boulderino, Gülün Adı...

Gülün adını 1. sıraya koyalım mı? Ben de çok severim. İkinci ve üçüncü sıraya farklı yazarlardan koyacak olursak.

O kadar çok var ki... Bir Çift Yürek'i tavsiye edeyim. Bir de mesela çok farklı bir bakışla yazılmış Jose Saramago'ya ait Körlük isminde olan bir kitap var. Hayata çok farklı metaforla bakmamıza kapı aralıyor. Muhiddin Arabi'nin Fususul Hikem'i, Tetbirat-ı İlahiye'yi söyleyebilirim.

Peki Üniversitemizde İslam Sanatları Uygulama ve Araştırma Merkezimizin Yöneticiliği yapıyorsunuz. Biraz bundan bahseder misiniz?

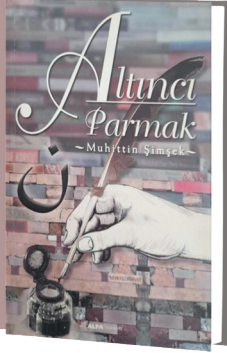
Hayalini kurduğum bu merkezin kurulmasına vesile olan Fatih Andı hocamıza öncelikle teşekkür ederim. Merkezimiz hem teorik hem de uygulama anlamında faaliyetler gerçekleştirmektedir. Resmi olarak müdürlük benim üzerimde gözükmekle birlikte aslında iki kişi olduğumuzu söyleyebilirim. Başından itibaren Zeynep Gemuhluoğlu hocamız ile merkez çalışmalarını sürdürmekteyiz. Sanat felsefesi ayağı aynı zamanda uzun yıllardır arkadaşım olan hocamıza aittir. 2019 Temmuz ayında açılan merkezimizde pandemiye rağmen sempozyum, çalıştay söyleşi, sertifika, sergi, workshop gibi birçok faaliyeti gerçekleştirdik. Yorulmak bilmeden çalışmaya devam ediyor. Öğrenirken öğretiyoruz.

Betül Hocam sizin sohbetiniz gerçekten çok lezzetli. Çok keyif aldım. Keyfin dışında ilmi anlamda da çok faydalandığım bir sohbetti. Bitirirken söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Allah bana ne istediysem verdi. Çok şükür. İnsan neyi isterse Allah'ın ona verdiği inaniyorum. Ama neyi ne şekilde isteyeceğimiz çok çok önemli. Bizim için değerli olan hayat felsefemiz ne ise Allah ona göre size bir yol çiziyor. Bu noktada da bütün insanlara eşit dağılım yaptığını düşünüyorum. Belki tavsiye olarak gençlerimize bunu tavsiye edebilirim. Neyi ne şekilde istediklerini çok iyi bilmeleri lazım. Çoğu zaman neyi istediklerini bilmiyorlar. Bilmedikleri için de gelen şeyin onun için şer olduğunu zannediyorlar. Aslında değil.

Bize vakit ayırdığınız için teşekkür ederiz hocam.

Ben teşekkür ederim.

Muhittin Şimşek / Altıncı Parmak

Kaleme dair detay ve inceliklerin bir araya getirildiği, yazarının ifadesiyle "alanında ilk olma özelliği" taşıyan Al-

tıncı Parmak isimli kitap "... hem kağıt ve kalemin tarihçesi anlatılsın, hem okuyucuyu sıkmasın, hem de âlemin onun üzerine döndüğü "aşk" olsun." (s.14) niyetiyle okuyuculara farklı bilgilerin kapısını aralamaktadır. Ara ara şiirsel dilin eşlik ettiği genel olarak ise deneme üslûbunun rahatlığı içinde kaleme alınan eser yazarın hatıra ve tecrübelerinden beslenen örneklerle geçmişten günümüze uzanan çizgide kalem tarihini gözler önüne sermektedir.

Mustafa İsen'den Nabi Avcı'ya, İsmail Acar'dan İskender Pala'ya birçok akademisyen ve yazarın kitabın oluşumuna ilgi, bilgi ve deneyimleriyle katkı sağladığını ifade eden yazar, "Kalem esastır. Fakat kalemi kalem yapan unsurlar göz ardı edilmemeliydi. Onun ucu, ab-ı hayat olan mürekkep, çeşitleri, yazıya gönül verenlerin onun hakkındaki düşündükleri, sevgilisi kâğıt, onun yazdıklarını silmeye

çalışan silgi, ucunu hazırlayan kalemtırtaş, kana kana içtiği pınarı olan hokka, hepsi yan yana bir arada olabilmeliydi." (s.14) şeklindeki yaklaşımı ile bütüncül bir araştırma ortaya koymuştur, diyebiliriz.

Teknoloji çağının ve bilgisayar devrinin gün geçtikçe gölgesinde kalan başta kalem olmak üzere yazıya dair tüm enstrümanları modern zaman insanlarına hatırlatma sorumluluğunu hissettiğini "Parmaklarının yerini bellediği kalemi kolay kolay terk edemiyor insan. Öyle ki yeni kalemler edinse bile alıştığı, kalem ucunun o parmaklara göre şekillendiği kaleminden kolay kolay vazgeçemiyor" (s.111) satırlarından anladığımız yazar için kalem, kâğıt ve yazı "insanın varlığını ispatlayan, var olan düşüncesinin ve mefkûresinin nesilden nesle ulaşmasını sağlayan yüce kavramlar"dır. (s.19)

Söz konusu eser kalem öncülüğünde kâğıda ve yazıya dair tüm detaylara hâkim olmak, bu konuda bilgi almak veya araştırma yapmak isteyen okuyuculara kaynaklık etme amacı taşımaktadır. Yazarın çocukluğundan itibaren "tutku"su olan kalem kitap içindeki her başlıkta kronolojik bilgiler ile desteklenip edebî metinler ve fotoğraflar eşliğinde sunulmuştur.

Kemal Tahir

1910-1973

Kübra Ay

Tarihî ve sosyal muhtevalı romanlarıyla tanınan Cumhuriyet devri yazarı Kemal Tahir, 13 Mart 1910'da İstanbul'un Vezneciler semtinde doğdu. Babası, alaylı deniz yüzbaşı ve II. Abdülhamid'in yaverlerinden Şebinkarahisarlı Tâhir Bey ve annesi Adapazarlı bir Abaza ailesinin kızı Nûriye Hanımdır. Kemal Tahir'in çocukluğu seferberlik ve Millî Mücadele yıllarında geçti. İlköğrenimini babasıyla birlikte bulunduğu çeşitli şehirlerde tamamladı. Ailesi İstanbul'a dönünce Cezayirli Hasan Paşa Rüşdiyesi'ne girdi. 1923'te rüşdiyeyi bitirdikten sonra Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'ne kaydoldu. Onuncu sınıftayken annesinin ölümü üzerine okuldan ayrılarak hayata atıldı. *Vakit*, *Haber* ve *Son Posta* gazetelerinde muhahhlik, röportaj yazarlığı ve tercümanlık yaptı. *Yedigün* ve *Karikatür* dergilerinde sekreter, *Karagöz* gazetesinde başyazar, *Tan* gazetesinde yazı işleri müdürü oldu. Önceleri Yahya Kemal hayranı olan ve yazı hayatına şiirle başlayan Kemal Tahir'in ilk şiirleri 1931'de Abdullah Cevdet'in neşrettiği İctihad mecmuasında çıktı. *Varlık*'ta ve *Ses*'te (Cemalettin Mahir ve İsmail Kemalettin imzalarıyla) sosyal içerikli şiirler kaleme aldı. Kemal Tahir, edebiyat dünyasının içine Yakup Sabri, Ertuğrul Şevket, İsmail Safa ve Arif Nihat Asya ile çıkardıkları *Geçit* dergisiyle girdi. Kemal Tahir'in Nazım Hikmet'le tanışması sonrasında düşüncelerinde ve sanat anlayışında önemli değişiklikler oldu. Kemal Tahir, 1935-1940'lı yıllarda romancılığa ilk adaptasyonlarla başladı. 1936'da yayımladığı *Namık Kemal İçin Diyorlar ki* adlı kitabı ilgi kazandı. 1938'de başlayan ve kalemi için verimli olacak hapisane hayatı romanlarının malzemesini oluşturdu. Pek çok takma isimle yazılar yazsa da 1955'ten sonra Kemal Tahir olarak anıldı.

Kemal Tahir yazdıklarında, yetiştiği toplumun insanlarını konu alır ve kendi insanının gerçekliğini yansıtır. Kemal Tahir'in ilk romanı *Sağirdere*'de Anadolu insanının yoksulluk ve gurbetle sınavını, kurulan Cumhuriyet ile Türk modernleşme sürecinin "taşra-merkez" etkileşimini anlatır. *Körduman*, *Köyün Kamburu*, *Kelleci Mehmet* gibi romanlarında da Anadolu insanının kendi yaşantısını ve hayata bakış açılarını işler. Kemal Tahir, *Esir Şehir Üçlemesinin* ilki olan *Esir Şehrin İnsanları* romanında, Mütareke Dönemi'ni, İstanbul'un direnişini ve Osmanlı toplumunun tavrını gerçekçi bir biçimde anlatır. Ro-

manda karşımıza "İstanbul Hükümeti yanlıları", "Kuvayı-milliyeciler" ve "vatanın gidişatını önemsemeyenler" şeklinde üç ana tip çıkar. Bu eser, *Esir Şehrin Mahpusu* ve *Yorgun Savaşçı*'da fikir çatışmaları üzerinden halk ordu ilişkisi, milli bilinç, milliyetçilik anlayışı ve Osmanlı aydın tipini inceler. Kemal Tahir, bu üçlemeyle Cumhuriyet'e giden süreci adeta belgesel roman tarzıyla anlatır. *Bozkırdaki Çekirdek* ve *Kurt Kanunu* romanlarında ise Cumhuriyet Halk Partisi idaresini, eğitim ve ekonomi politikalarını arka planda eleştirir. Aynı zamanda *Yol Ayrımı* romanında Batılılaşma olgusunu tabulaştıran düzene, zamanın politik meseleleri üzerinde durmuştur. Ayrıca Türk aydınının yüklediği sorumluluk işlenmiştir. Burada devrimlerin hedefleri ve bunların uygulanması noktasında bürokrasinin tutumu da ele alınmıştır. *Devlet Ana* romanında Osmanlı toplumunun fiziksel ve yönetim yapısının özgünlüğü vurgulanmaya çalışılmıştır. Yerliliğe önem veren yazarın özellikle *Devlet Ana*'da üslup ve anlatım özellikleri ele alındığında Dede Korkut ve Evliya Çelebi üslubundan faydalandığı; halk hikâyesi, destan ve masalardan gelen karakteristik yapıları kullandığı görülmektedir.

Kemal Tahir, düşünce yapısı bakımından esas olarak Marksist çevrelerdeki yerleşme çabalarını temsil etmektedir. Önce Nazım Hikmet'in Sovyet modeline yakinken, daha sonra 1960'lı yılların ortalarında Fransa'da Marksist çevrelerce benimsenen Asya Tipi Üretim Tarzı tartışmalarından büyük ölçüde etkilenmiştir. Fakat onlardan farklı şekilde âdeta bir sosyal bilimci gibi yoğun araştırmalar yaparak kendi bağımsız düşünce sistemini kurmaya çalışmıştır. Ancak gerek bir kısım romanlarında ve çeşitli yazılarında, gerekse sohbetlerinde Türkiye'nin yıllardır bir nevi tabu haline getirilmiş, tartışılmaktan sakınılan Osmanlı tarihi, Türkiye'nin Batılılaşma macerası, Cumhuriyet'in doğruları ve yanlışları, halkçılık meselesi gibi birtakım tarihî ve sosyal meselelerini cesaretle tartışma ortamına getirmiştir.

Kaynakça:

Kemal Tahir 100 Yaşında, ed. Ertan Eğribel-M. Fatih Andi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

KAHRAMAN, Kemal, "Kemal Tahir", TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2022, c. 25, s. 228-229.

Bahar Avcı

CUMHURİYET'İ GİYDİRMEK

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE GÜNDELİK YAŞAM
CUMHURİYET'İ GİYDİRMEK
KONUŞMALAR

- 13 ARALIK 2023, 14:00

OYA BAYDAR

"ŞAPKA GİY!" KOMUTUNDAN BLUCİN KARDEŞLİĞİNE 100 YILDA GİYİM KUŞAM

MODERATÖR:
DOÇ. DR. MUSTAFA ÇÖLEÇ - FSMVÜ
- 24 OCAK 2024, 14:00

DOÇ. DR. KADİR DEDE
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

"METONİMİK MODERNLEŞME VE TÜRKİYE'DE GÜNDELİK HAYAT: BOBSTİL'DEN HİPSTER'A"

MODERATÖR:
BÜŞRA BULUT - FSMVÜ
- 21 ŞUBAT 2024, 14:00

DR. ÖĞR. ÜYESİ ÇİLEM TERCÜMAN
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

MODANIN EMİRBELERİ: CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ROMANINDA KILIK KIYAFET MODASI

MODERATÖR:
DR. ÖĞR. ÜYESİ EMİNE TONTA AK - FSMVÜ
- 20 MART 2024, 14:00

DR. ÖĞR. ÜYESİ İLBEY ÖZDEMİRCİ
KILIS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ

GİYNEREK DİRENMEK: ERKEN CUMHURİYET TAŞRASINDA GÜNDELİK GİYİM PRATİKLERİ

MODERATÖR:
DOÇ. DR. MUSTAFA ÇÖLEÇ - FSMVÜ
- 16 NİSAN 2024, 15:00

DR. ÖĞR. ÜYESİ F. DİLEK HİSAM ER
İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYE'DE TERZİLİK VE MANİFATURACILIK KÜLTÜRÜ: SÜMERBANK ÖRNEĞİ (1933-2000)

MODERATÖR:
DR. ÖĞR. ÜYESİ LALE UÇAN - FSMVÜ
- 14 MAYIS 2024, 15:00

DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHTAP KAYA
TÜRK-ALMAK ÜNİVERSİTESİ

GENÇ CUMHURİYET'İN MODERN TOPLUM İNŞASINDA GİYİM KUŞAM: MÖDA VE BASIN (1923-1945)

MODERATÖR:
DOÇ. DR. ZEYNEP KEVŞER ŞEREFİOĞLU - FSMVÜ
- 12 HAZİRAN 2024, 15:00

PROF. DR. ZEKERİYA KURŞUN
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ

EVLİLİK EFEMERASI (1900-1950)

MODERATÖR:
DİLİRBA KILIÇ KOCAIŞIK - FSMVÜ

PROGRAM MEKANI
FSMVÜ ÜSKÜDAR YERLEŞKESİ KONFERANS SALONU

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Türkiye Araştırmaları Merkezi

@_TURKIYE_ARASTIR
X @TURKIYE_ARASTIR
WWW.TURKIYEARASTIRMALARI.FSMVU.TR

Üniversitemizin Türkiye Araştırmaları Merkezi bünyesinde düzenlenen "Türkiye Cumhuriyeti'nde Gündelik Yaşam" temasıyla devam eden konuşma serilerinin bu yılki başlığı: **Cumhuriyet'i Giydirmek**. Bu seride, giyim kuşam pratiklerinin tarihsel doğasına bakılması planlanmıştır. Kıyafet devriminden beden politikalarına, giyinme/örtünme ile ilgili kültürel normlardan modanın ekonomi-politiğine bir dizi meseleyi bireysel, toplumsal, hukuksal ve siyasal düzlemlerde ve elbette tarihsel bağlamı ile ele almak hedeflenmiştir.

Cumhuriyet'i Giydirmek üst başlıklı konuşma serisinin ilki "**Şapka Giy**" Komutundan **Blucin Kardeşliğine 100 Yılda Giyim Kuşam** alt başlığıyla Aralık ayında Doç. Dr. Mustafa Göleç moderatörlüğünde, Oya Baydar'ın katılımıyla gerçekleşti.

Konuşma, Oya Baydar'ın Cumhuriyet döneminde çıkan "şapka kanunu" nun amacı ve kapsamı üzerine öne sürdüğü fikirlerle başladı. Dönemin gündelik hayatında merkezî bir eksene oturan şapkanın, sosyolojik ve siyasal değişim ve dönüşüm açısından uyandırdığı tesirler tartışmaya açıldı. Konuşma boyunca önemle üzerinde durulan ve vurgulanan husus, şapka konusunun sadece şapka meselesi olmadığıydı. Yazar, dönemin kurucu kadrosu tarafından şapkaya "muasır medeniyet seviyesi"ne ulaşma misyonu yüklendiğine ve Batı medeniyetine uyumlanma çabasının bir simgesi olarak görüldüğüne dikkat çekti. Ayrıca Cumhuriyet sonrası yakın

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE GÜNDELİK YAŞAM
CUMHURİYET'İ GIYDIRMEK
KONUŞMALAR

1
13 ARALIK 2023, 14:00

OYA BAYDAR

**"ŞAPKA GİY!" KOMUTUNDAN
BLUCİN KARDEŞLİĞİNE
100 YILDA GIYIM KUŞAM**

MODERATÖR:
DOÇ. DR. MUSTAFA GÖLEÇ-FSMVÜ

PROGRAM MEKANI
FSMVÜ ÜSKÜDAR YERLEŞKESİ KONFERANS SALONU

 FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ FSMVÜ TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

WWW.TURKIYEARASTIRMALARI.FSM.EDU.TR

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE GÜNDELİK YAŞAM
CUMHURİYET'İ GIYDIRMEK
KONUŞMALAR

2
24 OCAK 2024, 14:00

DOÇ. DR. KADİR DEDE
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

**"METONİMİK MODERNLEŞME VE
TÜRKİYE'DE GÜNDELİK HAYAT:
BOBSTİL'DEN HİPSTER'A**

MODERATÖR:
BÜŞRA BULUT - FSMVÜ

PROGRAM MEKANI
FSMVÜ ÜSKÜDAR YERLEŞKESİ KONFERANS SALONU

 FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ FSMVÜ TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

WWW.TURKIYEARASTIRMALARI.FSM.EDU.TR

dönem tarihine gelindiğindeyse blucin üzerinden toplumun direnişten mutabakata uzanan hikâyesi kaynaklarla zenginleştirilerek gözler önüne serildi.

Söz konusu konuşma serisinin ikincisiyse, "Metonimik Modernleşme ve Türkiye'de Gündelik Hayat: Bobstil'den Hipster'a" alt başlığıyla Ocak ayında Büşra Bulut moderatörlüğünde, Doç. Dr. Kadir Dede'nin katılımıyla gerçekleşti.

Kadir Dede, konuşmasında yakın tarihe kadar günlük hayat pratiklerinin ve görünülerinin akademinin gündemine girmemesi üzerine yorumlamalarda bulundu. Bununla birlikte daha önceleri gündelik yaşam başlıklarının tarih kitaplarında değini kabilinde olmasına, yapılan çalışmalarına sistematiklikten uzak olduğu gerçeğine dikkatleri çekti. Söyleşinin seyri son dönemlerde moda, giyim-kuşam ve gündelik yaşam konulu yerli ve yabancı literatürün zenginleşmeye başlama süreci üzerine devam etti. Yazar, günlük yaşam tarihi ile ilgili yapılacak çalışmaların ciddi ve felsefi bir zeminde ortaya konmasına ihtiyaç duyulduğunu vurgulayıp bu çalışmaların neden önemli ve gerekli olduğunu fotoğraflar eşliğinde dinleyicilere sundu.

Cumhuriyet'i Giydirmek, farklı alt başlıklarıyla ayda bir olmak üzere 7 oturumluk bir konuşma serisi olarak nihayetlenecektir.

Kaynakça:

<https://turkiyearastirmalari.fsm.edu.tr/etkinlik/Cumhuriyeti-Giydirmek-Konusma-Serisi2023-11-30-23-03-07pm>

BİLİM VE TEKNOLOJİ

BİLİM ve TEKNOLOJİYE DAİR TÜM DÜNYADAN BÜLTENİMİZE YANSIYANLAR

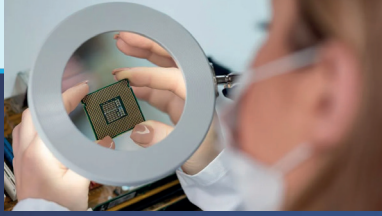

Tahsin Yıldırım

19 Ocak 2024 tarihinde Falcon 9 roketi NASA'nın Florida'da bulunan Kennedy Uzay Merkezi'nden fırlatıldı. Uluslararası Uzay İstasyonu'nda 18 gün kalarak 13 deney gerçekleştiren Alper Gezeravcı 9 Şubat'ta dünyaya dönüş yaptı ve uzaya çıkan ilk Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı olma unvanını kazandı.

İsviçre ETC Zurich Enstitüsü ses dalgalarının yarattığı titreşimleri elektrige çevirerek pile ihtiyaç duymadan çalışan bir sensör üretti. Tamamen silikon tabanlı ürün, hiçbir toksik ya da nadir element içermiyor. Buluşun özellikle işitme cihazlarında kullanılması hedefleniyor.

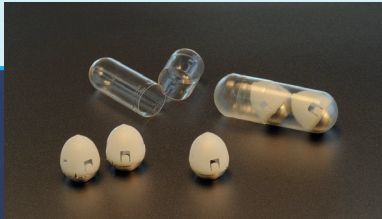
ABD İlaç ve Gıda İdaresi FDA Dermo Sensor adlı girişim tarafından geliştirilen ve 3 yaygın cilt kanseri türünde erken teşhis yapan el cihazının kullanımına onay verdi. Cep telefonu boyutlarındaki ürün, yüzde 83 ile 98,7 arasında tespit yapabiliyor.

Uzay tarımı, ayda yaşamı sürdürülebilir kılmak adına üstüne yoğunlaşılan alanlardan biri. ABD'deki 3 üniversitenin bu kapsamdaki deneyinde dünya kaynaklı mantar ve solucanlar ile desteklenen ay toprağında nohut üretimi başarılı.

Norveç / UIT Üniversitesi tarafından geliştirilen insülin hapının insan üzerindeki denemelerine 2025 yılında başlanacağı duyuruldu. Başarılı olması durumunda diyabet hastalarının enjeksiyon çilesi son bulacak.

Çinli pil teknolojileri girişimi Betavolt, 50 yıl boyunca durmaksızın hizmet verebilen minyatür bir nükleer pil geliştirdiğini öne sürdü. Bu buluş cep telefonlarından dronlara kadar geniş bir alanda kullanım imkânı sunuyor

ABD / Columbia İklim okulu, küçük boy pet şişelerde satılan sularda yaptığı araştırmada litre başına ortalama 240 bin mikropplastik gözlemledi. Raporda bu parçacıkların önemli bir bölümünün suyun doğal kaynağında bulunduğu dikkat çekti.

Rus kozmonot Oleg Kononenko, yörüngede kesintisiz geçirdiği 878 gün ile uzayda kalma rekorunu kırdı. Uluslararası Uzay İstasyonu'ndaki görev süresi Eylül ayında tamamlanacak olan Kononenko döndüğünde 1.110 gün uzayda kalmış olacak.

ABD / CSH Laboratuvarı, genetiği değiştirilmiş T hücrelerinden oluşan tek doz iğneyle yaşlanmayı yavaşlatmayı başardı. Deneyde kullanılan farelerin ideal kilolarını korumanın yanı sıra kandaki şeker ve insülin seviyelerini dengelediği, iltihaplanmalarının azaldığı ve metabolik olarak daha genç profile ulaştıkları gözlemlendi. Buluşun temelinde yaşlılık artan ve hücre dokusuna zarar veren zombi hücrelerin hedef alınması yatıyor.

Kaynakça: <https://bulten.msersdark.com>

KÜTÜPHANE TANITIMI

Uyumayan Kütüphane

FATİH MERKEZ KÜTÜPHANESİ

Beyza Nur Ataer-Fatma Sümeyra Koray

Fatih Merkez Kütüphanesi Vatan Caddesi üzerindeki Fatih Belediyesi zemin katında hizmet vermektedir. Belediye kütüphane açmak için yeni bir bina kiralamak yerine hizmet binasındaki zemin katı kütüphane haline getirme kararı almış ve böylece 3000 m²'lik bir alan kazanımı sağlanmıştır. 2021 Mayıs ayından itibaren kullanıma açılan kütüphanede sessiz ortamın temini için giriş çıkışlar belediye binasından ayrılmış ve daha ferah bir ortam oluşturması için girişte iç mekân bitkileri kullanılmıştır. Yoğun ve koşturmacalı bir çalışma temposunun içinde şeffaf duvarlarla yalıtılmış, dingin, sükûnetli ortamıyla dikkatleri üzerine çekmektedir. Ayrıca surların içinde kalan ve İstanbul'un özünü oluşturan Fatih'in hikayesi, yine İstanbul'u anlatan şairlerimizin sözleri ile kütüphane girişinde canlandırılmıştır. İç mekânda İstanbul'un kuşlarından esinlenerek tasarlanan sanat eseri estetik bir görünüm kazandırmıştır.

Oturma kapasitesiyle İstanbul'un en geniş kütüphaneleri arasında yer alan Fatih Merkez Kütüphanesi, merkezi konumu, iç mimarisi, kitap kapasitesi, öğrenci dostu ikramlarıyla ders ça-

alışmak, kitap okumak veya araştırma yapmak isteyenlerin gözdesi konumundadır. İç avluda bulunan amfi düzeniyle öne çıkan kütüphane aynı anda 400 kişiye, günlük ise ortalama 1000 kişiye hizmet vermektedir. Kırk binden fazla kitabı bünyesinde barındıran kütüphaneye kullanıcılara ücretsiz fotokopi, çıktı, internet gibi hizmetleri kullanım imkânı sağlamaktadır. İçerisindeki çalışma alanlarının yanı sıra bir adet 30 kişilik seminer salonu ve 50 kişilik kafeteryaya da ev sahipliği yapmaktadır. Kullanıcıların konforu düşünülerek çay, kahve ve belirli saatlerde çorba ikramları da yapılmaktadır.

7/24 açık olan kütüphaneyi kullanmak isteyen 16 yaş ve üzeri herkesin Fatih belediyesine ait "Suriçi Fatih" mobil uygulamasını telefonlarına yüklemeleri ve oluşturdukları üyelik sonrasında uygulamadaki karekodu kullanmaları gerekmektedir. Üye olduğu takdirde kullanıcıların kütüphaneden 15 gün süre ile en fazla 3 kitap alma hakları bulunmaktadır. Ayrıca Fatih Belediyesi internet sitesi üzerinden belediye bünyesinde yer alan kütüphanelerin anlık doluluk oranları da kontrol edilebilmektedir.

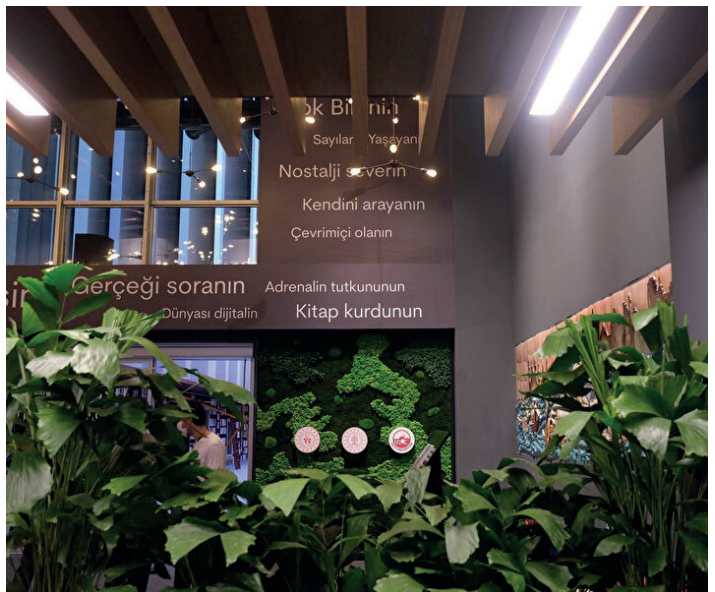
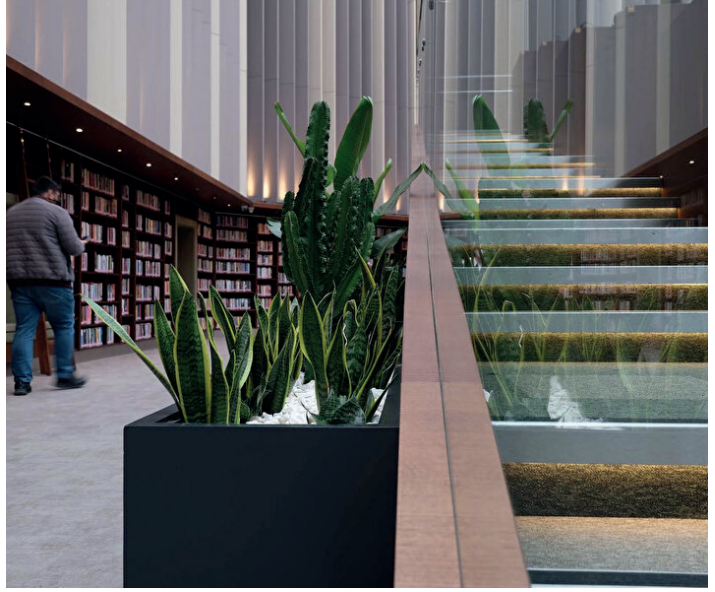
Kaynakça:

<https://www.aa.com.tr/tr/egitim/fatih-merkez-kutuphanesi-40-binden-fazla-kitap-ve-ucretsiz-hizmetleriyle-kitapse-verlerle-bulusacak/2256019>

<https://yeditepefatih.com/2021/temmuz-agustos-eylul/kitap-meraklilarinin-yeni-mekani-merkez-kutuphanesi/>

<https://www.gzt.com/arkitekt/24-saat-yasayan-bir-kamu-binasi-fatih-belediyesi-merkez-kutuphanesi-ic-mekn-projesi-3710626>

<https://www.trthaber.com/haber/turkiye/fatih-merkez-kutuphanesinin-acilisini-cumhurbaskani-erdogan-yapacak-668265.html>

BİLİYOR MUSUNUZ?

CAMBRIDGE
UNIVERSITY PRESS & ASSESSMENT

CAMBRIDGE JOURNALS **ONLINE (CJO)**

Cambridge Journals Online (CJO) veritabanı, Cambridge University Press tarafından yayımlanan fen bilimleri, teknik, eğitim bilimleri, iktisadi ve idari bilimler, din, beşerî ve sosyal bilimler konularını kapsayan 380 adet dergiye tam metin erişim sağlamaktadır.

Cambridge Journals Online (CJO) veritabanı ile "Oku ve Yayımla (Read and Publish)" anlaşması yapılmıştır. Bu kapsamda; Cambridge University Press tarafından yayımlanan 350'nin üzerinde "Hybrid" ve "Gold Open Access" olarak tanımlanan dergilerde Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi yazarlarından makale işlem ücreti alınmayacaktır. Yayımlanacak makale sayısında da herhangi bir kota sınırlaması olmayacaktır.

"Oku ve Yayımla (Read and Publish)" anlaşmasının sizlere sağladığı faydalar:

- ◆ Kurumsal anlaşmadan yararlanarak ücret ödemedi makalenizi yayımlayın.
- ◆ Araştırmanızın görünürlüğünü artırarak daha yüksek atıf sayıları, daha geniş erişim ve küresel etkiye sahip olun.
- ◆ Makalenizi SSCI, SCI, Scopus gibi atıf indekslerinde yer alan dergilerde yayımlama imkânından faydalanın.

Erişim için: <https://www.cambridge.org/core>

**FATİH
SULTAN
MEHMET**
VAKIF ÜNİVERSİTESİ

KÜTÜPHANE ve
DOKÜMANTASYON
DAİRE BAŞKANLIĞI

kutuphane.fsm.edu.tr | library@fsm.edu.tr

[fsmvu_kutuphane](https://twitter.com/fsmvu_kutuphane)

[Fsmvulibrary](https://www.facebook.com/Fsmvulibrary)

[fsmvukutuphane](https://www.instagram.com/fsmvukutuphane)